УЛАДЗІМІР ЖЫЛКА

ПОЖНІ

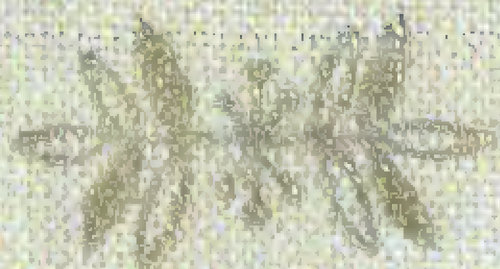

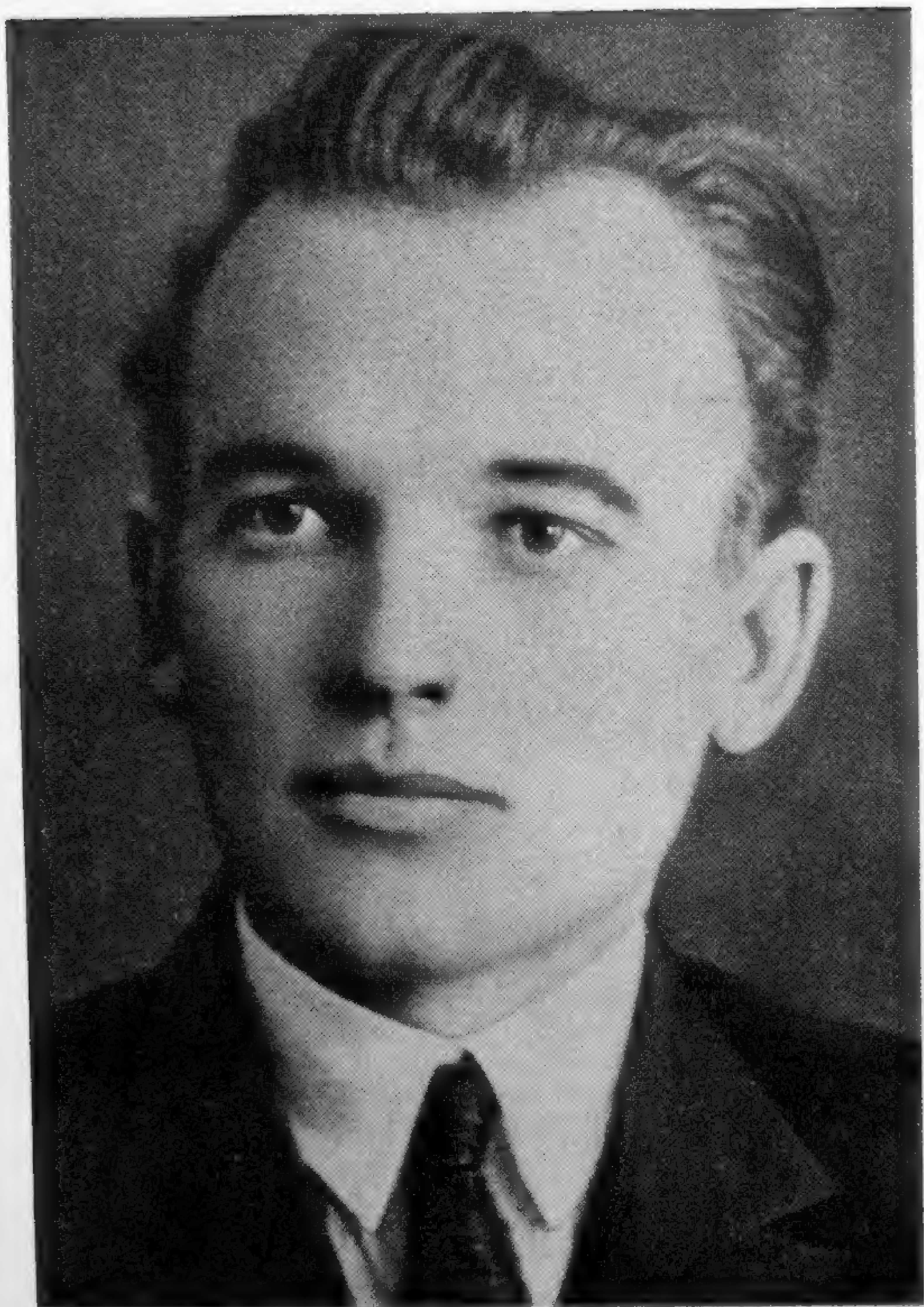

УЛАДЗІМІР
ЖЫЛКА

ПОЖНІ

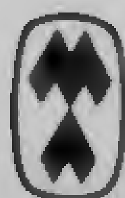

УЛАДЗІМІР
ЖЫЛКА

ПОЖНІ

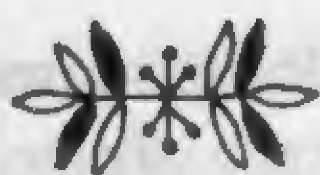

**ВЕРШЫ, ПЕРАКЛАДЫ,
КРЫТЫЧНЫЯ АРТЫКУЛЫ**

МІНСК
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
1986

Бел 2
Ж 94

Рэцэнзент
Алег Лойка

Укладанне, прадмова
Уладзіміра Калесніка

Ж $\frac{702120200-014}{М\ 302(05)-86}$ 137—85

ПЯСНЯРСКІ ЛЁС

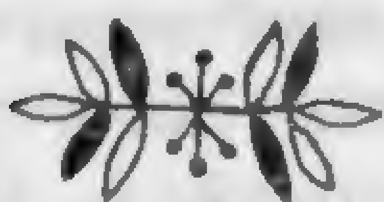

Уладзімір Жылка стаў паэтам якраз тады, калі ў Расіі і ў Еўропе гісторыя адкрывала заманлівыя шляхі да новага свабоднага жыцця для прыгнечаных класаў і нават цэлых народаў. Час быў поўны трывожных надзей, а юнак аказаўся духоўна разбуджаным, гатовым пайсці за папараць-кветкай праз агонь і ваду, так як хадзілі, створаныя прарочаю думкай Купалы, Гусляр і Званар, тымі шляхамі, па якіх вандравалі Багдановічаў Музыка і Коласаў Сымон.

Уладзімір Адамавіч Жылка нарадзіўся ў 1900 годзе ў невялікай вёсцы Макашы, якая размясцілася ў вярхоўях Вушы, левага прытоку Нёмана, непадалёку ад перасячэння варшаўскага шляху з гасцінцам Нясвіж — Мір — Навагрудак. Бацька паэта паходзіў са Случчыны, служыў у Макашах сядзельцам царскай манапольні і ажаніўся з Марыяй Раманейка, з суседняй вёскі Падлессе. У матчынай сям'і аказаліся адукаваныя і бывалыя людзі: два яе браты — Рыгор і Юры рабілі прыкметны ўплыў на жыццёвы пошук пляменніка. Закончыўшы гарадское вучылішча ў Міры, Жылка падаўся вучыцца ў Багародзіцкае агранамічнае вучылішча Тульскай губерні, дзе сустрэўся з моцна закаранёнымі традыцыямі народніцтва, культам зямлі і мужыка-земляроба. З аблокаў ідэалізуючага захаплення стаў і ён глядзець на мужыка-беларуса, а затым на ўвесь

беларускі нацыянальна-вызваленчы рух, які ў стрыжні сваім быў таксама працоўна-сялянскі. Заварожаны сімваламі веры і кодэксам гонару гэтага руху, Жылка яшчэ ў прамежку паміж лютаўскай рэвалюцыяй і Кастрычнікам далучыўся ў Мінску, дзе пасяліліся яго бацькі, да грамадскай дзейнасці, увайшоў у асяроддзе творчай інтэлігенцыі, што гуртавалася ў Беларускай хатцы. Ён пазнаёміўся з Янкам Купалам, якога на ўсё жыццё стаў лічыць найвялікшым сярод песняроў мужыцкай долі не толькі ў Беларусі, але ва ўсім славянскім свеце. З Міхасём Чаротам Жылка пасябраваў і разам працаваў аграномам у нацыяналізаваным маёнтку пад Мінскам, ездзіў па вёсках растлумачваць і праводзіць у жыццё дэкрэты рэвалюцыі аб падзеле памешчыцкай зямлі паміж сялянамі. Першы апублікаваны верш У. Жылкі быў патрыятычным заклікам, у якім здаровыя ідэі вызвалення народа межавалі зператрымкамі, уласцівымі лозунгам левых дробнабуржуазных плыняў. Верш гэты з'явіўся ў свет у 1920 годзе, калі аўтар занапаў на страшную ў тыя часы хваробу — туберкулёз лёгкіх. Элегічныя настроі заўчаснага развітання з жыццём прагучалі ў такіх ранніх вершах У. Жылкі, як «Матылі», «Я кахаў». Акалічнасці жыцця кінулі хворага юнака з горада ў вёску — спачатку да сваякоў па бацьку — у Клецішча, потым па маці — у Падлессе, так ён апынуўся ў 1920 годзе на землях Заходняй Беларусі, захопленых войскамі буржуазнай Польшчы. Рыжскі мірны дагавор замацаваў падзел Беларусі на Заходнюю і Усходнюю, Савецкую.

Уладзімір Жылка адчуў гэта балюча і першы з беларускіх паэтаў назваў дзяржаўную мяжу ранай на целе радзімы:

Пакута падзелам.
Па беламу целу
Знаком ад нажа
Крывавіць мяжа...

Радкі гэтыя належаць паэме «Уяўленне», дзе аўтар асэнсоўвае лёс Беларусі на шляхах трох рэвалюцый. Паэма гучыць драматычна: над пакутамі і памяццю ахвяр уздымаецца, аднак, вера, увасобленая ў вобразах вясновай і купальскай сімволікі:

Выходзяць дзяўчаты
Выгукваць вясну...
Я славу вам, хаты,
На дзідзе вярну.

Паэма складвалася ў Вільні, куды паэт прыехаў па запрашэнню актывістаў вызваленчага руху і стаў працаваць у беларускай кнігарні, актыўна супрацоўнічаць з радыкальнаю беларускаю прэсай.

У Вільні У. Жылка ўмацаваў знаёмства з выдатным беларускім пісьменнікам, выдаўцом «Беларускай газеты» Максімам Гарэцкім. Паэт пазнаёміўся з дзеячамі вызваленчага і культурнага руху — Браніславам Тарашкевічам, Ядвігіным Ш., Гальяшом Леўчыкам, Сымонам Рак-Міхайлоўскім. У. Жылка выконваў ролю сувязнога паміж падпольнаю баявою дружынай вёскі Падлессе, якую ўзначальваў Ільля Мікуліч, і кіраўніцтвам Беларускай рэвалюцыйнай арганізацыі, якая займалася падрыхтоўкай паўстанцкага руху. Ідэя паўстання і арганізацыйная работа па яго падрыхтоўцы прывяла да цеснай дружбы з Леапольдам Родзевічам, братамі Ігнатам і Арсенем Канчэўскімі. Падпольная работа прыкрываецца легальнымі наведваннямі, адкрытай у Віленскай беларускай гімназіі драматычнай майстроўні, для якой У. Жылка перакладае п'есы і тэксты песень.

Улады генерала Жэлігоўскага, які аб'явіў Ві-

леншчыну незалежнай дзяржавай, Сярэдняй Літвой, праследвалі прагрэсіўных беларускіх дзеячаў, яны выселілі ў Прыбалтыку М. Гарэцкага, у Рызе апынуўся Ігнат Дварчанін, туды ж вымушаны быў выехаць і У. Жылка. Паўгода вучыўся ён у Даўгаўпілсе, у беларускай гімназіі, потым нелегальна вярнуўся ў Вільню, дапамагаў Л. Родзевічу выдаваць газету «Наша будучына». У лютым 1923 года У. Жылка вымушаны быў выехаць у Чэхаславакію, закончыў сярэднюю адукацыю і паступіў на філасофскі факультэт Карлава універсітэта, штудзіраваў філалогію, удзельнічаў у рабоце Асацыяцыі беларускіх прагрэсіўных студэнтаў, разам з І. Дварчанінам займаўся выданнем часопіса «Перавясла», пазней часопісаў «Прамень» і «Наш прамень», які быў органам літаратурнай арганізацыі «Маладняк», што ўтварылася пры Саюзе студэнтаў-грамадзян БССР. Як рэдактар часопіса ён прыехаў у 1926 годзе на навуковую канферэнцыю па рэформе беларускага правапісу ў Мінск і застаўся жыць і працаваць у беларускай сталіцы, стаў літаратурным супрацоўнікам газеты «Звязда», займаўся выхаваннем творчай моладзі, рыхтаваў папулярныя ў тую пору «Літаратурныя старонкі» для газеты, пісаў вершы, перакладаў.

Як паэт У. Жылка сфарміраваўся ў Заходняй Беларусі пад непасрэдным уплывам вызваленчага руху, на яго долю выпала стаць песняром уздыму і спаду паўстанцкай барацьбы. Пералом наступіў у 1924 годзе пад уплывам стабілізацыі эканомікі ў Польшчы, якая атрымала пазыкі ад заходнееўрапейскага капіталу. Рэвалюцыйныя сілы на чале з Кампартыяй Заходняй Беларусі вымушаны былі змяніць курс, перайсці ад устаноўкі на паўстанне да масава-дэмакратычных, напаўлегальных і легальных форм барацьбы — ідэйна-выха-

ваўчай, арганізатарскай, культурна-асветнай работы ў масах. Зразумела, што гэты пераход выклікаў і расчараванні, настроі асуджанасці ў асяроддзі крайне левых элементаў моладзі. Грамадзянская лірыка У. Жылкі арганічна адлюстроўвае шляхі, пройдзеныя перадавымі сіламі заходнебеларускай вёскі першай палавіны 20-х гадоў. Яшчэ ў Падлессі ён стварыў цыкл вершаў, ідэйна звязаных з паўстанцкай барацьбой, сярод іх і агітацыйна-заклікoвыя творы: «Каваль», «Гімн беларускіх паўстанцаў» і вершы публіцыстычныя: «Беларусь», «Замчышча», «Віхор», у якіх паэтызуе саму ідэю вызваленчай барацьбы, сцвярджае яе высакароднасць і маральную чысціню. У. Жылка аказваецца паэтам, які ўмее перадаць грамадзянскія ідэі глыбока асабіста, як інтымныя рухі душы лірычнага героя.

Акалічнасці асабістага жыцця паэта, яго заангажаванасць у вызваленчую барацьбу насуперак цяжкому стану здароўя робіць яго лёс асабліва трагічным. У. Жылка як бы ўпісваецца ў канон патрыятычнай ахвярнасці, які беларуская паэзія пацвердзіла імёнамі Паўлюка Багрыма, Адама Гурыновіча, Элаізы Пашкевіч (Цёткі), Максіма Багдановіча. Апошні быў асабліва блізкі Жылку як мастак адукаваны, які засвоіў і пераносіў на родную глебу скарбы сусветнай паэзіі, узбагачаў эстэтычную культуру нацыянальнага пісьменства. Нават тып таленту У. Жылкі і М. Багдановіча надзіва сугучны, у іх зраўнаважаны эмацыянальна-інтуіцыйны і інтэлектуальны спосаб пазнання і асэнсавання рэчаіснасці, лірычны герой адчувае сябе спадчыннікам суровых запаветаў мінулага, адказным перад памяццю будучых пакаленняў. Праўда, У. Жылка дзейнічаў у атмасферы паўстанцкай барацьбы на землях Заходняй Беларусі, таму ў яго часта скарачаецца Багдановічава інтэлектуальная дыстанцыя паміж жаданнем і дзеян-

нем, ён, як і Купала, выступае адначасна песняром мары і змагарскай волі, барацьбы, перамог і трагічных паражэнняў, нарэшце — апантанасці змаганнем. У. Жылка дастойна працягвае і развівае створаную Ф. Багушэвічам, Я. Купалам, Я. Коласам, М. Багдановічам і іншымі беларускімі прагрэсіўнымі паэтамі вызваленчую легенду беларусаў. Стрыжнявою ідэяй у яго, як і ў папярэднікаў, з'яўляецца дыялектычнае спалучэнне сацыяльнай справядлівасці і нацыянальнай годнасці ў агульным гуманістычным імкненні «людзьмі звацца».

Настроіўшыся на Купалаву позву, У. Жылка па-свойму выказаў пачуццё абражанай чалавечай і нацыянальнай годнасці беларуса. Патрыятызм У. Жылкі, як і ў Я. Купалы, быў прасякнуты гуманістычнай высакароднасцю, прызнаннем роўнасці ўсіх народаў і каштоўнасці ўсіх дэмакратычных культур.

Уладзімір Жылка не паўтараў класікаў, а імкнуўся прадаўжаць іх, скарыстоўваючы вопыт заходнееўрапейскай і славянскай літаратур. Яго любімымі паэтамі сталі П. Шэлі, А. Міцкевіч, М. Лермантаў, Г. Ібсен, Ф. Цютчаў, А. Блок. Строгі адбор настаўнікаў дазволіў У. Жылку смела ўпісацца ў прагрэсіўна-рамантычную плынь беларускай паэзіі і ўзбагаціць яе здабыткі новымі ідэямі і вобразамі. Патрыятычная сімволіка такіх яго вершаў, як «Меч», «Палімпсест», «Праметэй», «Вершы аб Вільні» пашырае традыцыйныя межы гераічнай вобразнасці, якімі карысталася беларуская лірыка. Так, у першым з названых твораў пераасэнсоўваецца казачны матыў выворвання земляробам зачараванага прадмета («алешыны»), які ажывае і становіцца дзіцем. Жылкаў селянін выараў меч, на лязе якога адчытаў гераічны наказ і запавет продкаў: «Дарэшты бой!»

Паэт сам адчувае сябе далучаным да гэтага наказу, ён нясе і перадае іншым дэвіз змагання:

Я з грамадой іду па шчасце нам.
Мой меч зіхціць непераможны, востры.
Змагуся сам, дык сотням перадам!

У «Палімпсесце» паэт падае вызваленчую барацьбу як усенароднае адчытванне старадаўняга тэксту, на скрутку пергамента, тэксту, сцёртага бязбожнай рукою захопнікаў. Не цяжка заўважыць тут судакрананні з Багдановічавымі вершамі з цыкла «Старая Беларусь», але эстэтычную асалоду дастаўляе нам уменне паэта быць самастойным, арыгінальным, творчым. Асабліва выразна выступае гэтая здольнасць не падпадаць пад створаныя ўжо ўзоры, ідучы шляхамі папярэднікаў, у «Вершах аб Вільні». Адпраўным пунктам тут, напэўна, была Багдановічава «Пагоня», гэты сімвал нават прамільгнуў у вершы, але замест твора — працяг і развіццё ідэі вызвалення як яно адбываецца ў сучасныя паэту дні. Паказальна, што вызваленчы рух беларусаў падаецца не ізалявана, а як адзін са струменяў агульнага руху да волі ўсіх народаў, руху ў адпаведнасці са сваімі прагрэсіўнымі нацыянальнымі традыцыямі і цяжарам забабонаў. Вільня паўстае як нейкі тыгель адраджальных ідэй беларусаў, літоўцаў, яўрэяў, татар. Знамянальна, што паэт палічыў сучасны яму вызваленчы рух Заходняй Беларусі сугучным фанатычнаю ахвярнасцю не хрысціянскай, а мусульманскай традыцыі. Вызваленчая барацьба прымае формы свяшчэннай вайны, а Вільня адпаведна ўспрымаецца як «крывіцкая Мекка»:

Там дзеці (твае гэта дзеці!)
З-пад слепых, закураных хат...
Вітай жа — ў часы ліхалецця
Змагарскі іх бліщча пагляд.

Ім кажуць прапасці са свету,
Ў парожнасць рассеяцца, ў дым;

Ды думкай бы выш мінарэту,
Стаяць яны ў ветрыску злым.

Ім доля дала паніжэнне
Ды бога крым Бога няма:
І Бог іх адзін — вызваленне
З нянавісці іх да ярма.

Арыгінальна, па-свойму развівае У. Жылка купалаўскі вобраз Беларусі-пакутніцы і Беларусі-вясельніцы, уносячы ў гэты вобраз рысы Блокавай «Незнакомки», Расіі — таямнічай красуні-сялянкі.

Вялікі мастацкі талент і высокая паэтычная культура вылучылі У. Жылку сярод заходнебеларускіх паэтаў, у першай палавіне 20-х гадоў ён быў правафланговым прагрэсіўна-рамантычнай заходнебеларускай паэзіі.

Пражскі перыяд у творчасці У. Жылкі характарызуецца паглыбленнем сацыяльнасці не толькі грамадзянскіх вершаў — «На эміграцыі», «Пры Roentgenn», «Экспрэс», але і вершаў філасофскіх і, што асабліва знамянальна — інтымных. Створаны У. Жылкам у пражскі перыяд жыцця інтымны цыкл «Вершы спадзявання» з'яўляецца бясспрэчным здабыткам беларускай паэзіі. Любоўнае пачуццё выступае у іх як магутная духоўная сіла, здольная адраджаць паняволеныя горам і паніжэннем душы, асвятляць іх шляхі, весці да чалавечай годнасці і хараства. Духоўная напоўненасць, эстэтычная тонкасць любоўных перажыванняў робяць інтымныя вершы У. Жылкі сугучнымі сучаснай паэзіі. У. Жылка першы пазнаёміў беларускага чытача з творамі таленавітага чэшскага паэта Іржы Волькера, ён таксама пераклаў паэму польскага рэвалюцыйнага паэта Бруна Ясенскага «Слова пра Якуба Шэлю», у якой паэтызуецца вобраз важака сялянскага паўстання на Падкарпацці.

У мінскі перыяд У. Жылка апублікаваў не шмат твораў, яму даводзілася многа сіл аддаваць журналісцкай і педагагічнай працы, лячыцца, але і тое, што з'явілася ў друку, сведчыць, што ён прымаў і талентам сваім сцвярджаў рэальныя, хоць і сціплыя тады яшчэ здабыткі сацыялістычнага ладу жыцця. Ідэя сацыялізма заставалася для яго сімвалам веры і надзеі, у ёй паэт бачыў будучыню чалавецтва.

Апошнія гады жыцця паэта прайшлі ў г. Уржуме Вяцкай губерні, ён працаваў настаўнікам замежнай літаратуры ў медыцынскім тэхнікуме. Па ўспамінах землякоў, з якімі паэт сустракаўся ва Уржуме ці перапісваўся, ён многа працаваў над уласнымі творамі і перакладамі з замежных моў. На жаль, архіў паэта савецкага часу не захаваўся. Не ўдаецца адшукаць і многіх пісьмаў паэта ранейшых гадоў, асабліва цікавымі маглі б быць для нас яго пісьмы да Леапольда Родзевіча і Ігната Дварчаніна. Пра гэта дазваляюць меркаваць пісьмы-адказы, якія часткова апублікаваны ў савецкім друку.

У малодшага брата паэта Барыса Адамавіча Жылкі захаваўся тэкст паэмы, над якою аўтар працаваў у апошнія гады жыцця. Твор гэты, хоць мае адзнакі чарнавога варыянту, з'яўляецца цікавым як адзіны ў сваім родзе ўзор філасофскай паэмы ў беларускай літаратуры першай палавіны 30-х гадоў. Звяртаючыся да нашчадкаў, паэт перад апошнім развітаннем заклікае берагчы і абараняць каштоўнасці сацыялістычнага ладу жыцця. Аўтарскую прыналежнасць знойдзенага братам паэта тэксту пацвердзіў прафесар Мікалай Мікалаевіч Улашчык, які ў свой час атрымліваў ад аўтара цэлыя раздзелы твора, напісаныя яго рукой.

З публіцыстычных твораў У. Жылкі ў зборнік уключаны «Дзённік», фрагмент артыкула пра Янку Купалу і рэцэнзія на зборнік пачынаючых

беларускіх паэтаў — жыхароў даваеннай Латвіі. Гэта нязначная частка з публіцыстыкі паэта, але даяна, на маю думку, можа дапамагчы больш дакладна і глыбока прачытваць падтэкставыя ідэі многіх вобразаў і твораў паэта.

У перапісцы У. Жылкі сустракаюцца выказванні, дзе ён папракае сябе за лішнюю ўскладнёнасць паэтычнай мовы, што перашкаджала яго творам даходзіць да масавага чытача. Смела можна сказаць, што тое, што было калісьці заганай, сёння стала прызнаным дасягненнем, бо культура сучаснай паэзіі, а адпаведна чытачоў настолькі вырасла, што апошнія ахвотна шукаюць інтэлектуальнай і вобразнай ускладнёнасці, смакуюць духоўнасць.

Уладзімір Калеснік

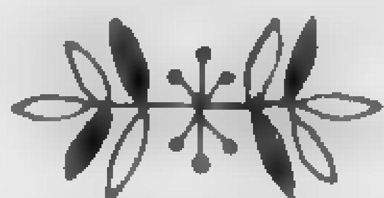

МАТЫЛІ

Помню — хлопчыкам маленькім
Падабаў я зелень ніў
І на пожні, каля рэчкі,
Матылёў лавіць любіў.

Так у гульнях і забавах
Дзень за дзень міналі ўслед,
А ў ночку на Купалле
Ў лес шукаць бег агняцвет.

А цяпер, калі шукаю
Праўды, шчасця для людцоў,
Ці не тое ж дзіцянё я,
Што лавіла матылёў?

1920

БЕЛАРУСЬ

Беларусь, Беларусь — гэты зык
Паліць душу маю, як агнём.
Я не ведаю, чым ён вялік,
Але думак не змог я аб ём.
Як пачую яго, задрыжыць

Маё сэрца, заные ў грудзях,
І балюча так робіцца жыць,
І шукаеш чагосьці ў людзях.

Беларусь, Беларусь... гэтых слоў
Пойме музыку, хто ўсёй душой
І магутны, тужлівы іх зоў
Зловіць думкай сваёю жывой,—
Затрапеча, бы ранены, ён,
Задрыжыць пад навалаю дум:
Гэткі страшна-пакутны іх стогн
І аб волі бязмерны іх сум.

Беларусь, Беларусь — гэта дзей
І разумных, і слаўных прыклад;
Край вялікіх і дум, і людзей,
І бяздольна схіліўшыхся хат,
Дзе нядоля і гора спрадвек
І беднота сярмяжных жывуць,
Крыўда дзе, паняверка і здзек
Краскай макавай ярка цвітуць.

Беларусь, Беларусь —
Край замчышч, курганоў,
Дзе таяцца страхоцці і звод,
Дзе русалкі выходзяць з віроў,
І начніцы вядуць карагод,
Дзе пад шум каласоў ведзьмары
На палетках заломы кладуць
І ў Купальскую ноч у бары
Забабоны ў пацёмках снуюць.

1920

Я КАХАЎ

Я кахаў... Ах, калісьці даўно я кахаў!
Аж тады, калі моладасць ззяла ў вачах,
Калі гора і смутку я, дужы, не знаў
І адвага кіпела ў грудзях,—
Шчэ, тады, шчэ тады я кахаў!..

Але збег і загінуў, як мара, той час:
Пагубляў я ўсе радасці год маладых,
І жыццё, і сябе праклінаю не раз...
А цяпер, як у небе пас зор залатых,
На шляху маім свеціць той час.

1920

* * *

Як ўсё ў жыцці, яшчэ вясна
Мінула ў вечнасць назаўсёды.
Памножыла тугу й нягоды,
Як ўсё ў жыцці, яшчэ вясна.
Душы ж нібы чагосьці шкода,
А думка за адной адна:
Ў тваім жыцці яшчэ вясна
Мінула ў вечнасць назаўсёды.

1921

2 Зак. 1667

ХЛОПЧЫК

На дубец ускочыў конна:
«Косю, косю, стой жа, стой.
Вось удаўся конь нясонны —
Не пастоіць пада мной».

Хлопчык ладзіцца ў дарогу.
«Ты ж куды?» — «Далёка, проч!»
І, махнуўшы пугай строга,
Шпарка ён імчыцца ўскоч.

Ах, свавольнік мой, патвора,
Бегай, смейся і гуляй.
Не дакучу я дакорам —
З год дзіцячых карыстай.

Што ж, жывучы потым ў свеце,
Нагадаецца якраз,
Як скакаў к далёкай мэце
На дубцы вярхом падчас...

НЕЗРАЗУМЕЛАЕ

О, как убийственно мы любим...
Ф. Тютчев

Як малой ты хапала агонь,
І казала з трывогаю маці:
«Гэта жыжа, дзіцятка маё!»
Ты спяшалася ручкі прыняці.

А цяпер, вось, кахання агню
Аддаеш пачуццё ты і сілы,
А заўважыць хто гэта табе,—
У адказ ты смяешся так міла...

1921

ЗАМЧЫШЧА

Наўкола роў травой паросшы і шырокі,
За ім астача сцен зруйнаваных замковых...
Тут князь калісьці жыў багаты, ганаровы,
І слава-чутка йшла аб ім у свет далёкі.

Цяпер жа сумна мур глядзіцца адзінокі,
Ў праходах вецер рве, здзьмухае пыл вяковы,
Ўначы стагнаннямі і плачам страшаць совы,
І кажаны лятуць на дзень ў спляснелы лёхі.

А ў вёсцы блізкай дзед старэнькі бае,
сівы,
Пра страхі розныя, што там таяцца, й дзівы
Начніц, што пацеркі нанізваюць з расы.

І па шляху снуюць і сеюць спеў жуды,
Ды аб княжне дзіўной, нябачанай красы,
Ў замковай вежы век згубіўшай маладыя.

1921

ВІХОР

Гасцём і мараю трывожнаю
Зляцеў да нас з-пад самых зор,
Краінай любаю разложнаю
Імкне, гудзе, шуміць віхор.

І не, не злы, але бушуючы,
Ў шалёным імпаце ўвесь ён,
Ваду азёр і рэк хвалюючы,
Пусціў па пушчах песню-звон.

Грыміць, гудзе ўсё недарэчнае,
Штораз віхор гучней, прудчэй.
Услухайся, паймі адвечнае —
І гімны вырвуцца з грудзей.

Пара, пара дазнацца, зверыцца
Сваіх магутных сонных сіл!
Адважны, хто спыніць намерыцца
Размах жыцця і творчы пыл?..

Дзе йдзем! І дзе капцы канцовыя?
Дзе ходу нашаму мяжа?..
Ў адказ віхор пяе ўсё новае,
І лязіво блішчыць нажа!

1921

ГІМН БЕЛАРУСКІХ ПАЎСТАНЦАЎ

Час, беларусы, ужо час: —
Маці-краіна нас кліча.
Устанем дружна, ураз —
Сіл нашых вораг не зліча.

Рушыма ў бой
Усёй грамадой —
За люд працоўны,
За волю і роўнасць!

Грозны надходзіць мамэнт,
Бой пачынаем рашучы:
Скрышым старое ўшчэнт,
К волі змагарна ідучы.

Рушыма ў бой
Усёй грамадой —
За люд працоўны,
За волю і роўнасць!

У песнях бязумерж таім;
Вецер штандарамі вее.
Прысягу складаема ім
Родных не здрадзіць надзеі.

Рушыма ў бой
Усёй грамадой —
За люд працоўны,
За волю і роўнасць!

Бурны нас радуе дзень,
Кліч агалошвае полі,
Сонца вітайце прамень,
Праўды мужыцкай і волі.

Рушыма ў бой
Усёй грамадой —
За люд працоўны,
За волю і роўнасць!

Дужая моц грамада
І перамозе зарука,
Больш нас не церніць бяда,
Годзе напасцяў прынукаў!

Рушыма ў бой
Усёй грамадой —
За люд працоўны,
За волю і роўнасць!

Край абаронім грудзьмі
Ад панавання палацаў.
Вольнай, працоўнай сям'і
Успор красаваціме праца!

Рушыма ў бой
Усёй грамадой —
За люд працоўны,
За волю і роўнасць!

* * *

Душа мая тужлівая —
Лілея між балот.
Яна ўзрасла, маўклівая,
Між багны сонных вод.

Ёй сніцца неба сіняе,
Дзе сонечна вясна,
І песняй салаўінаю
Атручана яна.

І нешта патаёмнае
Шапоча родна ціш,
І ў ночы цёмна-цёмныя
Чаруе зорна выш.

Наўкол жа ціна брудная,
І плесня, й гадкі пах,
Чыесь ўздыханні трудныя,
Нуда і нейкі жах.

І штось незразумелае
Шуміць-пяе чарот,
Чаго не пойме белая
Лілея між балот.

1921

ПРАДЧУЦЦЁ

Неба пахмурае... ймгліць невясёлае...
Нібы ў бяздоллі сумуе!
Нечым стрывожана сэрцайка кволае!
Чым? — адказаць не магу я!..

Можа быць, гэтая даль непагожая
Крые ў хмарах няшчасці?
Можа, збіраецца сіла варожая
Новы паслаці напасці?..

1921

ДЗЕД

Патухшымі вачыма
Глядзіць на божы свет
Стары, у крук сагнуты,
Як голуб, белы дзед.

Пражыў на свеце многа:
Без нечага сто год,
За век пабачыў гора,
Нямала вынес слот.

Калісьці, да паўстання,
Рабіў, цярпеў прыгон...
К нямцом не раз віціны
Ганяў па Нёмне ён.

Меў сілу непамерну,
Здаровы быў, як мур,
Таму так жыва з песняй
Арэ сын родны «шнур»;

Таму так — шчыры ў працы —
Будуе край унук,
Адважны і бясстрашны,
Не пакладае рук.

А дзед жыве мінулым,
Таемным і глухім,
Гаворыць-бае казкі
Аб даўнім і сівым:

Пра войны, панства, войтаў,
Русалак і начніц,—
І хараством чаруе
Няхітры склад быліц.

Ды часта паглядае
За вёску ён... туды,
Дзе між бяроз пад крыжам
Спачыне ад бяды.

Ды хоць стары, а думку
Гадуе ўсё адну:
Хоць перад смерцю ўбачыць
Свабоднай старану.

1921

КАВАЛЬ

Горан мехам раздзьмухàю,
Палажу на горан сталь.
Што рабіць, я знаю, знаю —
Недарма куе каваль!

Падзялілі чужаніцы,
У няволі старана.
Не скую у плуг паліцы —
Не прыдасца мне яна.

Закаваны люд мой, волат,
Крыўд нязлічаных цяжар.
Вышай, вышай верны молат,
Нестрыманы ў сэрцы жар...

Хлопцы, хлопцы,— на змаганне!
Гэй, крыўдзіцель, вораг,— прэч!
Нездарма каваў я зрання,
Недарма навостран меч.

ПРАЛЕСКІ

Маці-зямля радзіла іх
Ад першых пацалункаў сонца.
Між зёлак леташніх, сухіх
Яны ў бары ўзышлі ў старонцы.

Шумяць штоаразу весялей
Над імі хвоі аб прадвесні,
І вецер штодня ласкавей
Іх песціць і пяе ім песні.

І хоць зімы відаць сляды,
Яшчэ марозіць часам ночкай,
Ды больш не страшаць халады
І верыш мілым сінім вочкам;

І любы так бясконца мне
Яны, з усмешкай ціхай дзеці...
Пара іх, кволых, праміне,
Прайдуць яны, як ўсё на свеце.

Але ўжо мкне душа мая
У сіню даль, за пералескі,
І ў сэрцы ўсходзяць — чую я —
Тугі вясенняе пралескі.

1921

ВЕЧАРАМ

Вось і паў ужо змрок,
Ды заціх дзённы рух,
А агонь у аблоках
Дагарэў і патух.
На лістох, на траве
Заблішчэла раса,
І ўзышла, і жыве
Ў небе зораў краса.

Ціха ночка брыдзе —
Поўна чараў і сноў;
Смех чутны ў грамадзе,
Што вяртае з палёў.

Пасля працы цяжкой,
Дзень правёўшы ў касьбе,
Песняй сумнай такой
Нехта цешыць сябе.

І плыве яна ў даль
Над разлогам палёў,
Чуцен гора ў ёй жаль
І надзея без слоў.

А ў адказ на яе
То цішэй, то мацней
Пяе песні свае
У гаі салавей.

Іх пачуеш і ўраз
Дзіўны сум агарне,
І згадаеш ў той час
Аб сваёй ты вясне.

1921

Вельмі шаноўны пан Рэдактар!
Дару Вас крэйзаннем сваім.
А гэта досі важны фактар
— Павінны Вы згадзіцца з тым —
Каб не пісаць звычайнай прозай,
А ўціснуць думку ў гучны «мэтр»,
Хоць розум кажа мне з пагрозай
— Ад дурня я на сантыметр.
Ды ўсё ж хацеў бы мець надзею
(Мо шчырасць гэтка пану ўперш),
Што добрым будзе пан суддзёю
І не асудзіць гэты верш.
А прачытаўшы ўважна тыя,
Што я пры гэтым дадаю,
І прысудзіўшы: — «не благія»
Ў газету змесціць іх сваю.
Калі ж і ў мілы Панскі кошык
Перападзе якая рэч —
Не будзе крыўдна ні на грошык,
Хоць стоража шкадую плеч.
А нумар з творам маім першым
Сюды дайшоў — прыемны яў.
Але пара мне кончыць з вершам.
Калі ж што лішняе сказаў,
Хай мне даруецца абмылка.
Затым з пашанай застаюсь
Ўладзімір, сын Адамаў, Жылка,
Па волі лёсу, беларус.

I.VII.1921 г.

* * *

Мы любім даўнія паданні,
Быліцы сівых песняроў.
Няхітры іх апавяданні
Аб справах мінуўшых часоў.

Нам даспадобы чэрпаць веду
Гісторыі з пажоўклых кніг;
З рукапісаў пра быт прадзедаў
Даведацца, што сведчыць мніх.

Прыемна нам дзядоў надзеі,
Іх тайны думы адзначаць,
Вялікія ў мінулым дзеі,
Дзе й як змагалась наша раць.

Шануем мы бацькоў імёны:
Навука й прыклад нам яны;
І помнім мы і веча звоны,
І вольнасць роднай стараны;

І нат мамэнты заняпаду —
Ў далёкім сумныя лісты —
Распазнаваць нас вучаць здраду
І родзяць помсты гнеў святы.

Але нам будуць усё ж мілейшы
Часы, калі з нізін, балот,
З надзеяй ў шчаснасць
дзён святлейшых
Устане ўзбуджаны народ.

Не відна йшчэ у завірусе,
Куды ляжыць ягоны шлях,
Але дух творчы Беларусі
Жыве й змагае долі жах.

І, можа, толькі той збаіцца
Падзей вялікіх нашых дзён,
У кім жыцця не б'е крыніца,
Хто спіць і здолець недуж сон.

1921

ПАЛІМПСЕСТ

Ёсць рукапісы, змест якіх сцярты́
ледзь знаць
Ці нат другі напісан сэнс бязбожна.
Іх палімпсестамі прынята здаўна зваць,
І першы іхні змысл пайме не кожны.

Краіна родная! Так сталася й з табой.
Багацце й хараство твае прыроды
І прошласць слаўную змяшаў чужак з гразёй
І словы вывеў гідкія для зводу.

Але працоўны дух, разбіўшы мур турмы,
Здалеў вяковы бруд паганы змесці.
І з дзіўнай любасцю чытаем тое мы,
Што захавалася на палімпсесце.

1921

КАХАННЕ

З'явілася, і чую сіл крыніцу,
І думы незвычайныя мае —
То боль жыцця, то лёгкасць смерці сніцца,
І сэрца незнаёмае пяе.

Яна ж красой варожыць, чараўніца:
Як гады, віснуць косы з плеч яе,
А вочы з-пад павек — з-за хмар зарніца,
І тайнасць складак вопраткі заве.

Атручан хмельным соладам кахання,
На кліч таёмны йду без дум, пытанняў
Вітаці светлавокую Лауру.

А з вуснаў шчырых рвецца ўжо санет
Гучны́, нібы віхор свавольны ў буру,
І радасны, бы ўлюблены паэт,

1921

* * *

Люблю, не знаючы пуціны,
Ісці праз лес, балота, гаць,
Мінаць квяцістыя нізіны,
Пад грушай ў полі спачываць;

Спаткаць між жыта крыж пахілы
І старца з хлопчыкам малым,
Звыча́й шануючы мне мілы:
«Дабрыдзень!» — прывітацца з ім;

Прайсці ўздоўж вёскі беднай, шэрай,
З панурым радам сумных хат
І думаць: як ты тут ні мерай,
А ў беднаце гаруе брат;

І напаткаць руіны ў полі,
Дзе мох на рэшце сцен узрос,
І занудзіцца мімаволі,
Згадаць замчы́шча сумны лёс;

Не зразумець, чаму руіны
Ў сабе таёмны тояць жах,
І ці не светлы для Краіны
Відаць наперадзе ўжо шлях?

1921

СЁМУХА

Начыста змецены і вуліца й двары,
Ля ганка і варот вясёлыя бярозкі —
Сягоння Сёмуха, сягоння свята вёскі,
І весялейшае не знойдзецца пары.

Пагодны, ясны дзень. У полі і ў бары
Паветра хмельны пах, смяюцца сонца коскі,
А ў хаце бел абрус, падходны блін —
дар боскі,
І шчасцем свецяцца мужычыя твары́.

І веру радасна я болей, чым калі,
Ў вялікі лёс і шлях радзімае зямлі:
Абуджаны народ быліц дазнае сказ,—

Узрушыць, як адзін, пры свеце бліскавіцы.
Прыйдзі хутчэй! Я жду цябе, жаданы час.
Дай думам сёмушным і казкам
дай здзяйсніцца.

1921

ВЕЦЕР

Вецер ўварваўся праз весніцы,
Пыл на дварэ крутануў,
«Вер, што жаданнае здзейсніцца»,
Ласцячы вуха шапнуў.

Шпаркі і смелы ў захапленні,
Лёгка праскочыў праз плот,
Штось зашумеў між каноплямі,
Борзда мінуў агарод.

Там жа, дзе жыта з пшаніцаю
Спеляць свае каласы,
Блытаў, віхрыўся дурніцаю
І перабег на аўсы.

Лесу пабачыўшы цёмнага
Хмура-задумны аблік,
Быццам спужаўся таёмнага,
Сцішыўся, зменшыўся, знік...

1922

ДЗІЦЯ

Са смехам па пожні так жвава
Бяжыць, матылька даганяе
І топча і кветкі, і травы
Дзяўчынка, нябога малая.

Дзіця, супыніся часіну!
У жыцці без патолі і ласкі,
Як злыдні й нягоды ахінуць,
Ці ўспомніш стаптаныя краскі?

Пад сонцам вясеннім і шчасным,
Ў вясеннюю, светлую пору,
Стаптаныя, ссохнуць заўчасна
Яны без тугі і дакору...

. . . .

Дзіця, супыніся і далей
Бяжы па зялёнаму долу...
Такія блакітныя далі,
Так проста і ясна наўкола!

1922

* * *

Нібы вялізны чорны птах,
Заслала хмара зорны шлях;
Ды не пасвежала прырода.
Не пала ў полі прахалода.

Ў паветры мляўка пасля спекі,
І душна, і трывожна ноч...
Вось хтось магутны ўзняў павекі —
І свет мільгнуў агніста з воч.

Ўрачыста-грозным, гулкім смехам
Загрукатаў пярун ў адказ,
І загукала згодна рэха,
Грымотны зразумеўшы сказ...

І змоўкла ўсё, на час знямела,
Прыціхла ноч і жджэ нясмела...
Ша! хтось застукацеў аб дах,
Нібы ў бяссіллі чорны птах.

1922

* * *

Ізноў пытанні... З глуму,
З бяды ўстаюць ў кляцьбе.
І не магу не думаць,
Край родны, аб Табе.

Дазнаў кахання й мушу
Дзяліці лёс благі,
І знак кладуць на душу
Твае мне ланцугі.

Я звону іх цяжкому
Склаў песню не адну —
І не аддам нікому
За ўсякую цану.

Выходжу з хаты рана,
Каб стаць за азярод
І першаму з туману
Пабачыць сонца ўсход.

Каб на ўзрунелых рытвах
Усцешыцца цяплу
І раннія малітвы
Паслаць яму — Святлу:

«Спалі, калі так трэба,
І пожні, і пале,
Пашлі грымоты з неба,
Віхор пашлі, але.

Хай пройдзем праз напасці,
І дачакаю хай —
Убачыць ў новым шчасці
Мужычы Край».

1922

* * *

Толькі той, чый вольны дух
Застаецца ў бойках квол,
Толькі той, хто творыць рух
Беларускіх мест і сёл,

Толькі той, хто вера ў цуд —
Лепшу долю курных хат,
Толькі той, хто любіць люд,
Толькі той — мой любы брат.

Брат — бо думкі ў нас адны
І адзін злучае лёс,
Бо для роднай стараны
Долі хочама без слёз.

Мы мацнеем што ні раз,
Чуюць моц чужы і свой.
Жджэм: надыдзе грозны час —
Будзе радасць, будзе бой.

Пагалоска здзівіць свет,
Заварожыць песняў тахт —
Бо значон дзядоўскі след,
І вядзе у далі шлях.

А мо спыніць які кат?
Мо спужаемся чагосць?
Калі трэба, ўмерці нат
Нам не страх, а шчасце ёсць.

1922

* * *

Чырванее заход ад марозу,
Пад нагамі парыпвае снег;
Быццам думка чорная, з пагрозай
Змрок паўзе, выгля́дае з-пад стрэх.
К ночы вецер падняўся ў боры
І бушуе з канца ў канец,
А на вокнах з'явіліся ўзоры...
Гэй, пара запаліць каганец!
Доўгі вечар зімовы, без меры,
Песням ветру ўважа́ць немага...
Слізкай гадзінай, вузкай і шэрай,
Аблягае ля сэрца туга...

1922

* * *

Все поют и поют вдалеке...
Ал. Блок

Нікне ў імгле старана...
Пільна сачу праз туман...
Нечая песня чутна,
Нечы зыба́ецца стан...

Лёс даручыў палашу,
Моўчкі, даўно сцерагу...
Песня трывожыць душу,
Слоў зразумець не магу...

Існасць не ўнятна праяў:
За́гадкай дрэмле разлог,
Тайнасці лёс захаваў,
Далі сцяною аблёг...

Буры пара б нагадаць
Шэрасць дакучлівых хмар.
Сэрца прыстала жадаць,
Гасне паволі пажар.

Сны на павеках маіх:
Згіну без сіл, небарак...
Толькі вось спеў не заціх —
Словаў не ўцямлю ніяк.

1922

* * *

Дарма, што значны раны
Праз небагаты ўбор
І тужны, праз туманы,
Відаць вачэй дакор,—

Яе аблічча светла,
Узорны — тканы пас,
І летуценні ветлы
Аб недалёкі час.

Між пушч яе сяліба,
Дзе хіліцца асець,
І там, дзе цьмяна скіба,
Прыходзіць песні пець;

І там, дзе над балотам
Кудлачыцца туман,
К густым рачным чаротам
Мільгае лёгкі стан;

І дзе над даўнім сумна
У неба крыж ўстае,
Падгледзеў я задумнай,
Маркотнаю Яе.

Аддана, кім — не знаю,
Душа ў яе палон,
Але няма адчаю
Ў марудным бегу дзён.

Надзеюся і веру
Патайнаму сляду,—
Нясе ў самотнасць шэру
Яна маю звязду.

Малюся Ёй, упарты,
Палону тайна рад:
— Хай, верны, буду варты
Тваіх жабрачых лат.

— Дазволь з Табою разам
Спаткаць нядзельны час,
Каб новай песні сказам
Хваліці твой абраз!

1922

УЯЎЛЕННЕ

Прысвячаецца Леапольду Родзевічу

I

Радасць мая велікодная —
Сына, пазнаўшага Маці,
Песняй прадвесня лагоднаю
Ўсіх я пачну абдараці.

Знаю, крыніцы гаючыя
Ёсць на радзімай зямлі.
Даллю захоплен бліскучаю,
Выслаў ёй дум караблі.

Брацці, зраблю вас багатымі,
Зорамі высаджу край.
Сонцам заззяе над хатамі
Словаў маіх каравай.

Сэрцы пратну заранiцаю
Новых надходзячых дзён;
Выпішу сказ бліскавіцаю,
Выяўлю дзедаўскі сон.

Гэй, гаруны, і бядулі, і сумныя,
Ваш гэта чуецца плач?
Годзе! Бяседа ў нас шумная,
Ў хаце сялянскай багач.

Змрок заняпаду кудзеляю
Выпрадзе ўвесь яго світ.
Будзьма вясёлымі: бель Яе
Неба аздобіць блакіт.

II

Запраўды,
Радасць — рацыя: —
Бацькаўшчына Беларусь
Ёсць
Наймалодшая нацыя.
З будняў блядых Чорная косць
Раздзьмухала Рух
Стараны,
Вёсак і сёлаў.
Перуны завірух
У захапленні
Грымяць аб адным: —
Паўнагучна Адраджэнне!
Бачу за ім
Бязмерныя далі

І
Вялікія вартасці.
Божа! У сведкі:
Мужычы голаў
Знаны ўпартасцю
Разбух.
Абрадзініцца ён
Новых дзён
Папараць-кветкай.

III

А было пагана як,—
Ветры дзьмулі лютыя,
Спалі паслухмяныя
Вёскі, сцюжай скутыя.

Горш былі за ворагаў
Ёй сыночкі родныя —
Ждалі скону скорага
І слязы ніводнае.

Але што да гэтага
Мне, ад руху п'янаму?
Чую спеў няпетага,
Музыку нязнанаму.

Вінны я, віну ўшчыню.
Я ні ў чым не каюся,—
Небыцця мінуўшчыны
Тройчы раз зракаюся!

IV

Між пушчаў,
У гушчах
Лясоў,
Ў балотах

Ад слоты
Без слоў,
Без рыс
Выразных твару,
Без жару
У сэрцах-горнах,
Пакорна,
Як хмыз
Ці гной
Чужога поля,
Гібеў, як стой,
У бязволлі,
Ў няволі,
Ў нядолі,
Мой люд. [...]

Але наш Дух,
Даючы рух,
Жыццё,
Праз крыўду, здзекі
І забыццё,
Спрадвеку,
З гадоў старых,
Быў захаваны.
І вось — нязнаны —
Сягнуў тварыць.
І з першых дзён
Змог сну палон
І ночы глуш.
Мужычых душ
З'явіў красу
І бель.

V

Мячы маланак пелі,
І навальніцы йшлі,
І гром вясняным хмелем
Паіў абшар зямлі.

А вечарам у неба
Хтось пеўня выпускаў
І аб штодзённым хлебе
Там праўды ён шукаў.

І да глухой паўночы
Вылізваў цемнату.
Сачылі з верай вочы
Пажараў яснату.

Ды «Пяты» коўдрай чорнай
Прыкрыла ноч сама,
Каб зноў былі пакорны,
Каб зноў... Але дарма!

Дзірван узрылі буры
Шматкамі жорсткіх слоў,—
Чакаюць вёскі — Юры
З вясной затрубіць зноў.

VI

Нашая ніва.
Сейбіт зары
Сее маўкліва
Сум аб дабры.
Жменяю семя,
Дужы ўзмах.
У золаку дрэме
Сонечны шлях.

Дзевы-дзянніцы
Кленчыць на ўсход
У кроплях расіцы
Буйны ўмалот.

Усюды прароцтвы...
Хто ж іх пайме?
Розум — убоства,
Верыць зіме.

Вецер слязліва
Ўторыць яму;
Лозы жахліва
Вяжуць думу.

Толькі ж без меры
Слёзы чаму?
Хто у зняверы
Плача на цьму? —

Мудрасцю сівы
Сейбіт зары
Сее на нівы
Сум аб дабры.

Ўзыйдуць зярняты —
Ліху канец.
Весткі крылатай
Жду — пасланец.

VII

Песняў, песняў, скочных чынаў:
Выцвіў ночы аксаміт!
Перад скрыняй будучыні
Я — юнак Давыд.

Сэрцам верным
Сею лерна
Вешчы вершаў мак. [...]
Перад світам зоры згодна
Сталі ў тайны знак.
І святлей за крыж
Ён азначыў выш.
Каб жа бог
Дапамог!..

VIII

Сняжок напрадвесні
Вуркоча, бяжыць,
Зацвіўшае плесняй
Не здолее жыць. [...]

К трывогам знявага,
Раздзёрта імгла,
І творчасці смага
Агнём праняла.

Шырокаю тропай
Ў час гэты з пакус
На мапу Еўропы
Ўзыйшоў беларус.

У лапцях лазовых,
Па світцы рушнік
І светам Хрыстовым
Зіяе аблік.

IX

Нябескіх трамаў
Звісае край,—
Віхура браму
Зламала ў рай.

О, божа, позні
Твой голас слаб:
На райскай пожні
Ў сярмязе раб.

Збірае зораў
Гарох ў палу,
Каб імі гора
Гаціць імглу.

Ў крывіцкіх вёсках
Узняўся гуд,
І ў адгалосках
Зрастае цуд:

Гаўядзе нашай
Сыцець чарод:
Буяе паша
Маіх балот.

X

Ой, не белыя галубы
Раніцою раненька
У блакіт шыбалі.
— Чаго рады быў?
Ці запраўды далі
Вабілі ясненька?

Не драпежныя крумкачы.
Не чарнюськая хмара,
Нам нанесла гора —
Вамі, Крывічы,
Завалодаў вораг,
Насмяяўся з мараў!..

XI

Ноччу, ах, ноччу
Хтосьці шапоча!
Голас прарочы...
«— Ганьба, о, ганьба над намі,
Сорам сябруе з сынамі.
Ныюць так раны.
Слёзным туманам
Засцяцца вочы.
Ні праўды святое,
Ні волі тое.
Чужынцы, напасці,
Пакута падзелам.
Па беламу целу
Знаком ад нажа
Крывавіць мяжа.
Толькі — не,
Не пазбыць...
Не міне
Чаму быць!

Мой дух не парух,
Не пагас праз вякі,
Паходняю свеціць.
Пад хмараў павеццю
Гарыць і іскрыцца
Агнём-бліскавіцай.
На родных узлоннях
Натхнёная сіла
Мазольных далоняў
Разбіла, знішчыла
Ярма ланцугі;
Спаліла, скрышыла
Ўрокі благіх.
. . . .

Выходзяць дзяўчаты
Выгукваць вясну...

Я славу вам, хаты,
На дзідзе вярну!»
Голас яе...
Бурай пяе...
Я ж вачэй не ўзніму, багавіца,
Толькі ўзрушаны думкі чамусь...
О, як соладка сэрцу маліцца: —
Беларусь, Беларусь, Беларусь!

XII

Народы! Прадбачу:
Шпаркасць коняў
Пагоні
Суліць удачу.
Вам на пасадзе
Пакутніцу
Нявехнай бачыць.
З доляй-закутніцай
Ў ладзе,
З ясным абліччам,
З глуму, з нягодаў,
Слову заручана,
Кліча
Да брацтва, згоды.
Раны змучанай,
Дым пажараў —
Ахвяра
За вашу злачыннасць,
Народы.
Ды ведайце толькі:
Ёй
Над «сёння» золкім
Будучына
Кваціcтай пуцінай
Сцеле вясёлкі.

1922

НА РОСТАНІ

На ростані дарогаў многа,
А лучнасць іх — пахілы крыж.
І вецер лёгкі на разлогах,
І неба яснасць, шыр і выш.

Ранейшай працы дасяганні,
Наўкол — зялёныя жыта;
І свежасць росаў светлых рання,
І траў высокіх любата.

І так прывабны далі, далі
Ў задуме вечнай і смузе,
За той смугою думкі ў жалі,
Нязрадна, вечна у тузе.

І торба вось, і кій дарожны:
Пара ў пуціну мне даўно...
А я — нясмелы і трывожны,
А я — на ростані адно.

1923

ХАРАСТВО

Няясны і трывожны сны людства́,
І блудны цёмныя яго дарогі,
Але па-над будзённыя трывогі
Узносіць нас туга да харaства.

Так дробная, вясковая дзятва
З-пад курных стрэх
(прытулак іх убогі)
Да рэчкі бег кіруе на разлогі,
Дзе яснасць вод і золата жарства.

І верым мы, што злучны дух і маса,
Гармонія ў жыцці і сэнс-акраса;
Прытулак ёсць, дзе адпачыць ільга,

Дзе дасканаласці чаруе ўсмешка.
Ды дзіўна неяк: хістка сцежка
І да яго вядзе людства туга.

1923

* * *

Сваё жыццё паклаў на шалі,
А будучыня — цёмны лес.
Згадаўся думцы кволы Шэлі,
Ягоны светласпеўны лёс...

Іду няроўным, хібкім крокам,
За мной пануры іншых рад,
І боль на сэрцы крука крыкам,
І хварбіць горкім смехам рот.

Пажарам спаленыя далі,
І над мінулым чадны дым...
Хто ж верыць шчэ кахання долі?
Хто ж захаваў [illegible] нас яснасць дум?

Яго ж праз век нязменны белі,
Ён для народаў ясны сон.
І я ім палагоджваў болі,
Я — год жахліва шалых сын...

Дзіцяча-мудры, кволы Шэлі,
Дажджом блакіту сэрца злі,
Майго жыцця гайдае шалі,
Рагочучы і мсціва злы.

1923

* * *

Бясспынна, глуха процьма часу
Глытае хараство і моц.
Заход бясшумным, светлым пасам
Адзначыў свежае дзярно.

На могілках ўдыхаю цішу,
Адзін жывы паміж крыжоў,
А смутак дзіўны сэрца крышыць,
Без назвы смутак і без слоў...

І раптам стала зразумелым,
Што маладосць прайшла мая,
Што я астыў, калісьці смелы,
Каліісь гарачы, яркі я.

Стаю разважны і халодны,
Як сутуняючая даль,
І толькі сум сябруе згодна,
І толькі жаль, радзімей жаль.

Вось крыж і новыя балясы,
Грудок, абложаны дзярном...
Бязлітасная процьма часу,
Не я — пад тым крыжом!

1923

* * *

Не трывож мае самоты,
Не збуджай пазбытых мук:
Не адкрыю я вароты
На твой позні, слабы стук.

Не скажу: «Ўвайдзі» — як ра̀ней,
Як даўней, калісь даўней,
Сэрца голас твой не кра̀не,
Не абудзіць больш надзей.

Я забыўся слоў-любошчаў,
Далікатных кволых слоў,
Там, дзе вецер свішча, хвошча,
Я аселішча знайшоў.

Там, дзе ў горах снежных, стромых
Толькі песні завірух,
Дзе шляхі адно свядомых,
Там мацнее мужны дух.

І даведайся: салодка
Закаханасці палон
Замяніць на бур паводку,
На віхур свавольны звон.

1923

* * *

Зацвілі твае вочы між тлуму,
І, здаецца, твой стан мільгануў,
Перарваліся ніткаю думы,
Даўны смутак ціхутка крануў.

Быццам ветрык, збудзіліся згадкі,
Ў жыцце ветрык драмаўшы між хваль;
Закружыліся лёгка, без звадкі,
І памкнулі ў блакітную даль.

Стала дзіўна, што годы так шпарка
Прашумелі, бы ўвосень лісты,
Жоўтым лісцем, алеямі парку
І ляглі, як смуга, на кусты.

Нагадалася даўняя казка...
Збаіў нехта дарэшты яе.
Але з попелу дзён кволай ласкай
Памяць даўняга міла ўстае.

Нібы сонцам зямля пасля буры,
Я асвечан маім пачуццём,
Нікне хмарнасць на твары панурым,
І вясёлкай я звязан з жыццём.

Як вясенняе ранне без суму,
Далікатны настрой агарнуў...
А ўсяго: твае вочы між тлуму
І твой стан, мне здалось, мільгануў.

1923

* * *

Крыху ўзрушаны і рады,
Спатыкаюся з табой,
І цвітуць твае пагляды
І ўва мне і нада мной...

Ты варожыш, ты чаруеш,
О, чароўная, бы світ,
Абяцала — падаруеш
Губ вясёлы аксаміт.

І вясною веюць пасмы
Хмелю светлага валос;
Уступаем ў светлы пас мы,—
З намі, з намі светлы лёс.

З намі кволасць, з намі казкі,
Летуценняў лёгкі лёт.
Пацалункаў плюскат, ласкі,—
Ўсё ў адзіны карагод.

Толькі мовіць мне нясмела
Ўсё пабожна, што таю,
Толькі ўзняць рукой знямелай
Руку дробную тваю...

Ды халодны і стрыманы,
Не скажу патрэбных слоў,
Адыду ў мае туманы,
Ў неазначнасць белых сноў.

І адтуль, як сказ баляды,
Сутуняючай парой
Будуць згадвацца пагляды,
Дараваныя табой.

1923

ПЕРАЙМАННЕ

Ледзь лятункі ўздыхнуць аб каханку
І да сэрца прылашчыцца сум,
Ў амазонцы вы выйдзеце з ганку,
І каня патрымае вам грум.

Прачакалі трывожнае ранне,
Не было і сягоння ліста.
Ах, што значыць даўгое маўчанне,
А на сэрцы такая слата.

І лягчэй у блакітнай паветцы,
Дзе жальбуе сумота цішэй,
Калі конь нібы вецер нясецца,
Калі вецер звініць ля вушэй.

Імчыцеся вы шпарка палямі,
Упіваецца далямі зрок,
А наводдалі скача за вамі
Тонкі грум, шчэ дзіця, дзецючок.

Нібы неба ягоны пагляды,
І танчэй, чым у дзеўчыны, пас.
Ён пацешыць вас быў бы так рады,
Ён маліцца гатовы на вас.

Ды як мовіць малы неразумны,
Што на сэрцы салодка цяжыць.
Толькі бровы танклявыя думны
І нямота на вуснах ляжыць.

* * *

У сэрцы нязрадна туга аб адной,
Нязнанай адзінай вяльможнай,
А колькі было іх у далі маёй,
І сэрца ўзрушалася кожнай.

* * *

Да Пятра зязюленька
Ў лесе кукавала;
Да шлюбу Гануленька
Весела спявала.

Ды гуляла, цешылась,
Не хапала ночы,
Ой, вячоркі-веселасць,
Ой, гады дзявочы!

Мінула зязюленькі
Ў лузе жыраванне.
Сцішала Гануленькі
Пры бацьках спяванне;

Не цвіці ты, зелейка —
Рута-мята ў садзе;
Ўбралі Ганну ў белейка,
Сядзіць на пасадзе.

— Ой, каханы татачка,
На што ж рыеш яму —
Выдаеш дзіцятачка
За нялюба замуж?

— Ой, матуля родная,
Чым табе не міла,
Ці была нягодная,
Ці не дагадзіла?

Чула сэрца чулае,
Не паможаш просьбай...
Выдаюць патулае
Татка з мамкай грозьбай.

Пойдзе кветка польная
Ў свет чужы за светы
Праклінаць бяздольныя
Маладыя леты.

1923

МАРТА

Апратка проста і будзённа,
Сабраны ў косу валасы,
Снуе задума звольна, сонна,
Убор звычайнае красы.

Нібы ў гадзінніку пясковым,
Плыве цурок драбніц-клапот,
Жаданні цюцькаю вартовым
Не адбягуцца ад варот.

Бяздум'е броваў не прывабна,
І на твары спакой цяжкі,
Пастава пруткая нязграбна,
Нязграбны рух яе рукі.

Імя, як ноч, глухое —
Марта
Не зачаруе чулы слух,
Пагляд прыцішаны, упарты
Лятункамі не ўскрыліць дух.

Вось гэткую, Хрысце, ў Бетане
Ты знаў, як я, ў сваю пару
Марыі ўзвышанай каханнем
Затурбаваную сястру.

І ты, калі ад воч Марыі
На Марце супыняў свой зрок,
Ты сілы знаў яе зямныя,
Няўдалы, цяжкі бачыў крок.

І ты пад лёгкаю тканінай
Грудзей заўважваючы спель,
Ты чуў, як кроў стае няўпыннай,
Як захмяляе цела бель.

І дума здрадная самоты
Ўзнікала іскрай між другіх:
Ці гэткім аддаюць пяшчоты?
Ці льга кахаць такіх брыдкіх?..

Прайшлі вякі... Яна ж адвечна
Ўсё тою ж буднасцю цвіце,
І я на думцы недарэчнай
Лаўлю сябе, як ты, Хрысце.

1923

* * *

І ў сэрцы (божа, якаво!) —
Якія спевы і маленні.
О, як не раніць хараство,—
Яго туга, яго баленні,
Нібы празрыстых тайн пітво,—
Не весць хаўтур, а знак збавення.

ЗІМОВАЕ

Снег, завея; вецер вее,
Круціць, дзьме.
Віхар гонкі, гучны, звонкі
Ў белай цьме.
Комам ліпка, снегам сыпка
Сее сеў.
Носіць тайны, спеў адчайны,
Смерці спеў.

Я трывожны... Ў бездарожжы,
Ў беспуцці
Воля-вехаць. Як даехаць?
Як дайсці?
Сівер злосны, вее млосна,
Міма ймкне.
Дзе прыпынак, дзе спачынак? —
Блукаць мне.
Холад, сцюжа... Сцежка вужай
І размах.
Стыне сэрца ў паняверцы,
Множыць жах...
Гнецца ніжай, к долу бліжай
Галава...
Лёс нямілы: крыж пахілы
І жарства!

ТУМАН

Навіс пасцілкаю туман,
З імглы сатканы часта-густа,
Заслаў лес, поле і курган,
Паўзе да хат, як смоўж той тлусты.

І быццам цяжкі грэх жыцця,
На сэрца шэрай лёг жудою,
І яснасць дум і пачуцця
Прыкрыў, халодны ён, сабою.

1923

* * *

Насоўвае пушча
Магутнай зялёнай сцяной.
Ўваходжу у гушчу
Высока узняўшыхся хвой.

Павага й зацішша,
Прасветы ў павеці жывой.
І вецер калыша
Страмкіх верхавін галавой.

Салодка паверыць
Ў разложысты шум над табой
І, сцішаным, мераць
Пуціну павольнай ступой.

І слухаць бязмоўна
Чароўнасць трывожнай душой,
Грудзямі да поўна
Ўдыхаці стыхіі спакой.

1923

* * *

Векавечны хмуры бор
Горда ўзносіцца высокі,
Моцна пахне хвояў смоль
Ад пякучай ліпня спёкі.

Сонцам спалены чабор,
І густыя смягнуць травы,
Гарачынню з блізкіх поль
Тхне ў паветры нерухавым.

Ў небе яснасць і прастор,
Даль празрыста і бясхмарна;
Мляўкасць, парнасць і бязволь,
Думкі вялыя ад жару...

Ах, знайсці б між дрэў ля гор
Ручаінкі бег самотны,
Супыніць бы смагі боль
І спачыць на ймху вільготным.

1923

* * *

Ясната, пекната,
Неба сінь — любата.
Вось дзянёк!

Цёмны гай, неўнарай,
Быццам казачны рай
Вабіць вас у цянёк.

Згода, ціш, не ляціш
Вольнай думкаю ў выш
Ад зямлі.

Добра тут. Верыш ў цуд.
Свет, цяпло — родны кут
Спавілі.

* * *

Я люблю густыя шумы,
Перагуд высокіх хвой.
Ў цень і ціш лясной задумы
Я люблю прыйсці вясной.

Спачываючы ад болю,
Ад няпраўды і маны,
Пазнаваць чужую волю,
Дыхаць пахам сасніны.

І, спусціўшыся лагчынай
У заросшы дол сыры,
Між бяроз, густой ляшчынай
Заблудзіцца ў гушчары.

Дзе таёмна, сцішна, змрочна,
Дзе вільготны мяккі мох,
Дзе ўзіраецца ставочна
Збуджаны Перапалох.

1923

СМЯРОТНЫ ПАХ

Ёсць боль затоенай тугі
У кволым паху звялых кветак,
Нібы ў канання час благі
Ім родны марыцца палетак.

Нібы шчэ верац — вось дыхне
Паветра хваляю гаючай
І з хаты верне іх вясне,
І знаюць — згуба немінуча.

Людская жорсткая рука
Іх, далікатных, ў поўным квету,
Там, дзе прастор, палі, рака,
Сабрала рупна да букету.

І на маім стале зямлі
Краса, найвысшая аздоба,
Яны цвілі і адцвілі —
І тайнай іх была жалоба.

Ў самотнасць невясёлых дзён
Яны ўвівалі летуценні
І згадкі лёгкія, як сон,
Аб сонцы радасным праменні.

І раніц звонкіх галасы,
І чуласць ветру незвычайна,
І хараство густой расы
Прачыстай уладалі тайнай.

І не дазнаў ніхто б яе,
Калі б не гэты пах смяротны,
Што дымам кадзіва ўстае
Такі тужлівы і маркотны...

1923

* * *

Ляпей жабрачы лёс,
У рукі кій, за плечы торба;
Ляпей страха нябёс,
Бясконцы шлях і ліры корба;

Ляпей чужыны золь,
Сцякаць ад чорнай працы потам;
Ляпей, не змогшы боль,
Сканаць самотнаму пад плотам —

Але не лёс раба
З бязволля ўласнага й бяссілля;
Не гэтая жальба,
Не скутыя рабамі крыллі.

Хто волю верна сніць,
Працят лятункам аб вялікім,
Таго не спакусіць
Ні ўладай, ні дабром бязлікім.

І хай прысуд гняце
І нікнуць вербалозы ніца,—
Душы аб пекнаце
Непераможна-думных сніцца.

1923

НАПЯРЭДАДНІ

Ружовая стужка на ўсходзе,
Як сцяг пераможнага дня;
І марыць аб светлым прыходзе
Пярэдадня змрок, цішыня.

Халодныя, светлыя росы;
Спакой, нерухомасць і сон;
Траве ўжо здаюцца пракосы
І косаў сярэбраны звон.

Ў імшарах, балотах, лагчыне
Бялявы, празрысты туман;
А неба — глыбока і сіне,
А неба — бязмежны дыван.

І лес у чаканні бязмоўным
Зялёнай жывою сцяной
Стаіць, маліцвеннасці поўны,
Ўрачыста, як на мшы святой.

Зацвіркала першая птушка,
І ветрык павеяў свяжэй.
Ружова-ядвабная стужка
Палае ярчэй і ярчэй.

1923

БЕЗНАДЗЕЙНАСЦЬ

Ноч стушыла агні, пад акно
Падступіла й цікуе жахліва.
Што пачну выглядаць? Не відно,
Не відно — за акнамі маўкліва.

Без зары, без агню немага,
Немага, калі ноч — як магіла.
І чаго спадзявацца ільга,
Калі змроку крыло атуліла?

На душы пустата, немата,
Не ўзрушае ні песня, ні дзейнасць.
Толькі сум, як увосень слата,
І спакой, і спакой — безнадзейнасць.

1923/24

* * *

Месячыку-месяц,
Срэбранькія рожкі!
З-за хмарынкі, месяц,
Выгляні хоць трошкі.

Бедная галоўка,
Што не мае долі:
Дажынаць свякроўка
Кінула на полі.

Супраць ночы цёмнай
Ледзь дамоў вяртаю,
Цішынёй таёмнай
Цемната пужае.

Мгліца ў вочы лезець,
Не відаць дарожкі,
Месячыку-месяц,
Срэбранькія рожкі.

1924

НА ПОСТАЦІ

Сумнай песні голас,
Бы ў цудоўным сне...
Жыта спелы колас
Жнея хутка жне.

Сонца жар. Знямога.
Спёка, гарачынь...
Пачакай, нябога,
Крыху адпачынь!

5 Зак. 1667

Выпрастала спіну —
Шчок палае мак,
Стала на часіну
І знямела так.

Задуменне пала,
Пазірае ў даль.
Мо аб чым згадала?
Мо кагосьці жаль?

1924

* * *

Хто там паклікаў? Спяшаю за кім?
Хто так ўладарна й нячутна?
Ты, незнаёмая, правам якім,
Сілай якою магутна?

Доўгі з пытаннем супынен пагляд,
Чорныя вочы — вуголлі.
Кроўю і крозай закляты — ўжо фат,
Следам імкну мімаволі.

Ўсё заўважаецца — шэрасць, туман,
Людзі, рух вуліцай хуткі.
Гнуткі, паветраны ўслізгвае стан,
Крок яе лёгкі і пруткі.

Вось азірнулася — полымя з воч,
Профіль спакойны і тонкі.
Профіль... І бегчы?.. Як смешна!..
А, проч!
Боль, як і радасці,— звонкі!

Сэрца, замоўкні, ўзрушэнне, адрынь!
Дзіўнай мне мерай ты мерыш.
Біцца, маё неразумнае, кінь!
Як немагчымаму верыш?

1924

* * *

Ў прыродзе так светлы
Змярканне й рассвіт,
Так просты, так ветлы
Спатканне й развіт.

А нам з табой смутна
Ў каханні сваім,
І радасць магутна
Не ўзлеціць над ім.

Палючы і хмуры
Агонь нас апёк,
І палкасць пануры
Хавае наш зрок.

«Умерці» — мы тоім
Ў глыбі нашых воч:
«Умерці абоім
У гэтую ноч».

І моцы жадання
Асіліць не нам;
Ахвяру змярканню
Людскую аддам.

Хоць спуджаным будзе
Крык з вуснаў тваіх,
Як любае грудзі
Прытуліць жаніх.

Зашэпча прастача
Шаўкоў тваіх бель,
І будзе гарачай
І душнай пасцель.

А белая ружа
У пасмах валос
Самоты не зможа
І звяне без слёз.

1924

ЗМЯРКАННЕ

Апошнія косы,
Халодны — «бывай!»
Пасеялі росы
І зніклі за гай.
Як сум без іме́ні,
Па твары зямлі
Пабеглі паўцені
І смугай ляглі.
А ноч, чараўніца,
За днём па сляду,
Далёкай зарніцай
Мільгнула — «іду».
Ад сонца цалункаў
Зямелька п'яна́,
І змрок падарункам
Прыня́ла яна.

І радая ночы,
Што паліць агні,
Ледзь чутна шапоча:
«Вазьмі, палані!»
І тайнасць прасторы
Завесіць імглой,
І дальнія зоры
Засвецяць над ёй...

1924

* * *

Нашы тайны й жаданні, як рэчы, як кветы,
Маюць водар і якасці хварб.
Іх багацці і тонкасць — цудоўныя светы,
Іх калёраў нязлічаны скарб...

І калі ты прыціхнеш, дзяўчынка, няждана
І замысліцца воч ясната,
Хараство летуценняў тваіх незраўнана,
Незраўнаная іх любата.

І здаюцца мне раніцай снежныя горы,
Там нічый непракладзены шлях,
І альпійскай фіялкі ў празрыстым
прасторы
Ледзьве чутны чаруючы пах.

Але ўсенька, сяброўка, усенька гавора:
І румянец, і грудзі, і стан —
Ап'яніць і ўзбунтуе галаваньку скора
Гожаў вакхавых млявы туман.

1924

* * *

Твае блакітнасці нязменны,
Нязменна хараство тваё.
А я атруты келіх пенны
Разліў якраз ў жыццё маё.

Душа, адданая прынадзе,
Цяжкой і горкай, як палын,
Забыўшыся ў карчомным чадзе,
Ўбірае пах густы нізін.

Мяцеліцы ў жмут пасплятал і
Без падзялення ночы й дні;
І брудна-жоўтай плямай сталі
Святло й электрыкі агні.

І нецвярозы, і распусны
Запамятаў тваё імя,
І не адны галубіў вусны,
І не з адной схадзіўся я.

Хоць праўда (мо і выпадкова),
Ўстаюць няясна інады,
Як скарбы патаёмных сховаў,
Запамятаныя гады.

Мільгне праз хмельныя туманы
Жыцця разбаенага сказ,—
І маладасць, і сны, і раны,
І любы, любы твой абраз.

І нагадаю маліцвенна,
Ў збавенне ўверыўшы сваё:
Твае блакітнасці нязменны,
Нязменна хараство тваё.

1924

ВОСЕНЬ

Глухой, таёмнай сцежкай
Падкралася за летам,
Уселася на ўзмежку
І занудзіла светам.

Няўпынна, безнадзейна,
Слязьмі, як мак, драбнютка
Заплакала нявейна,
Маркотна і няхутка.

І з ёю разам хмары
Заплакалі дажджамі,
Навіслі шопай чмархнай
Над вёскамі, палямі.

І то ж бо: неласкава,
Пустэльна поле, гола,
Ў стагах стаіць атава,
І пушча жоўта-квола.

Ў паветры мятульжыцца
Убор вясны раскошны,
Кружляючы, лажыцца
Бясшумны ліст апошні.

Рабіна ўжо чырвона,
Не чуць птушых спяванняў,—
І ў мяккіх шэрых тонах
Настрой ціхі кахання.

І на кустах, на руні,
На йржонні павуценні;
І за гумном, за пуняй
Дрыжаць даўжэй суцені.

І сонца слаба ўсмешка,—
Як хмара, небарача,
Бо восень, вось на ўзмежку,
Бо восень плача, плача...

1924

* * *

Хто мужны, хто смелы, хто дужы,
Хто цэлем працят залатым,
Над тым неўладарныя сцюжы
І лёс не ўладарны над тым.

Хто к страху глухі, безразважны,
Хто з воляй каванай, як сталь,
Той хмелем трывогаў адважны,
І шлях яго толькі у даль.

Ёсць радасць у ярасці бою,
У змаганні скрыжованых сіл,—
Спаткаць сваю волю з чужою,
З гарачнасцю іншай свой пыл.

Не бледнуць, у час небяспекі
Стрымаць неслухмяную кроў;
Прад вокам упартым павекі
Не хінуць ганебна далоў.

І ведаць — у бойцы зацятай
Пагібельнасць жджэ ваяка,
Ледзь сумніў кранецца шурпата,
Ледзь крыху аслабане рука.

Так досць наракаць на нядужнасць,
На горкія долі свае.
О думнасць! О смеласць! О мужнасць!
Вам песні і песні мае!

1924

МЕЧ

Яго ў зямлі знайшоў маёй разлогай,
Аручы прадзедаў вузкі загон.
Вясёлым звонам аказаўся ён,
Калі чапіў канцом майго нарога.

Абцёр пабожна йржу часу благога,
І заблішчаў старых стагоддзяў сон,
І надпіс на клінку, нібы закон,—
«Дарэшты бой!» —
зірнуў загадам строга.

І вось няма нясмеласці, разваг.
Для сэрца вернага — чужынцам страх:
Радзімы схоў вартуйце, маткі, сёстры!

Я з грамадой іду па шчасце нам.
Мой меч зіхціць непараможны, востры.
Змагуся сам — дык сотням перадам!

1924

БЯССОННЕ

Смяротнае, глухой тугі
Зіяе чорнае бяздонне...
О час запынены, благі!
О ноч жахлівая бяссонная!

Не сплюшчыць высахшых вачэй
І пустаты не здолець немай.
Душа ў пацёмках, без надзей
Стаіць над нейкаю дылемай.

Тупы, халодны шчэміць боль,
Плывуць бязвольна думыройма,
І жах цячэ праз сцены, столь
І песціць ў абцугах-абоймах...

Адна-аднюсенькая грань
Да новай, дзіўнае свабоды:
Ўстаець у жоўтым, здрадным здань
І ледзянячы вее подых...

Рукой нячутнай Шал кране,
І вернай не мінуць загубы...
Малюся — выратуй мяне,
Спакой адвечны, мілы, любы!

1924

* * *

Падарожным, божанька,
Ды не лёгка йсці.
Не відаць дарожанька —
Цяжка ў беспуцці.

З тропу, сцежкі роўнае
Збіліся дзяды,
І гады нягодныя
Замялі сляды.

А душа мужычая
і да гэтых пор
Па старому звычаю
Моліцца да зор.

Нашы сёстры, мацеркі
Сэрцам у жальбе,
Пацеры у пацеркі
Ніжуць да цябе.

Над мінучай славаю,
Гучнаю, як звон,
Над вялікай справаю,
Кінутай у палон.

* * *

Давно завидная мечтается мне доля...
А. Пушкін

Прытулі, сястра, слабога,
Прыгалуб, каханка, смерць.
З гэткай шчырасцю нікога
Не прасіці мне, не смець,—
Прытулі мяне слабога.

Ўсё кахаў на гэтым свеце
І адбіў паэт ў сабе.
Пад далёкія павеці

Закаханы йду к табе —
Усё кахаў на гэтым свеце.

Песні ўсе мае дапеты.
Да цябе апошні верш:
Абдары мяне прыветам,
Пашкадуй, як маці, перш...
Песні ўсе мае дапеты.

Ў ціхі, змрочны час змяркання
Заручы душу з сабой.
З тайнай радасцю спаткання
Жджэ нязрадны, верны твой
Ў ціхі, змрочны час змяркання.

Ад цяжкіх нягод зямелькі,
Ад дакучных, крыўдных слоў,
З ласкі смерці збавіцелькі
Я прыйду ў палацы сноў —
Ад цяжкіх нягод зямелькі.

Будзе добра, лёгка, ціха,
Супакойна, люба мне.
Не стрывожыць цішы ліха,
Гора сэрца не пратне.
Будзе добра, лёгка, ціха...

1924

* * *

Усе мы страчаныя,
Нібы ў траве сляды.
Пражыць прызначаныя
Спяшаемся гады.
Шляхі нямераныя
Цярэбяць нам віхры,

А мы, зняверaныя,
Пільнуемся нары.
Рабы прыгнечаныя,
Ледзь-ледзь мы жывямо,
Душой скамечаныя,
Валочыма ярмо.
Жыццё драбязгавае,
Нібы асенні дзень,
Мы перабразгаем
І пройдзем, быццам цень.
І нат успомінамі
Не ўцешымся падчас,
Вятры над комінамі
Не нагадаюць нас.
Ды вам, узрушаныя,
Што ўчулі звонаў медзь,
Душа не змушаная
Не кіне славу пець.

1924

ПРАМЕТЭЙ

О няволя... нясіла... Ды не!
З гордых вуснаў не вылеціць стогн!
Пакарацца, хіліцца не мне!
Гнеў, як полымя, мора імкне,
І ў вякі, і ў вякі мой праклён!
Мой праклён, мой пратэст — нібы гром,
Хай пачуюць, хто думаў, хто смеў,
Хто маім прасвятляўся агнём:
Ганьба! Вечная ганьба багом,
Чый магутны, няправедны гнеў!

1924

* * *

Ўзысці на вогнішча натхнення,
Над тайнасцю вякоў гадаць;
Валодаць воляй да здзяйснення
І ўмець, бязмежна ўмець жадаць;

І нечым быць, і быць бязгучным,
І не знайсці патрэбных слоў,
Ні абразоў, ні рыфмаў лучных,
Не выказаць тамя́чых слоў;

Чуць за плячыма пару крылляў
І сіл не мець зрабіць узмах...
О боль смяротны, боль бяссілля!
О жах бясплодства, бляды жах!

1924

* * *

Калі змрочнасць ахінвае цьмяная
Ціхавейнаю хусткай утомы
І рука яе ў суцень прыбраная,
Заціраe ўсе рысы і зломы;

І калі цішыня нерухомая
Заплятае на сон свае косы
І на кветках красой невядомаю
Заблішчаць пералiўныя росы,—

Я хачу вам сказаць далікатнае,
Што, як вашы лятункі,— люботна
Уздыхнуць і згадаць невыдатнае,
Што гучыць без тугі, бесклапотна.

Як дзяцінства гады незваротныя,
Тыя гукі, што родзяцца ў цішы;
Як вады плюскатанні пяшчотныя,
Чараванне тых слоў закалыша.

І ушчэнт закаханасці поўныя
І таго, што не выкажаш мовай,
Мы пяройдзем мяжу ў невымоўнае
З а р у б е ж ч а л а в е ч а г а с л о в а.

Блізасць гэткая шчэ не запісана,
Хоць для сэрца ад веку радзіма.
Немагчымасцю сэрца ўкалысана,
Немагчымае блізка й магчыма;

Калі росы, як пэрлы срабрыстыя,
На лістках і на травах так густа;
Калі змрочнасці ціхай празрыстае
Легкавейная, кволая хуста;

Калі мяккасцю фарб незвычайнаю
Задрамала лагоднасць над светам;
Калі сувяззю вечара тайнаю
Ноч суточана з днём яснакветым.

1925

* * *

О, гэта аповесць звычайна й каротка
Аб долі жахлівага зместу.
Спавіла, залюляла салодка
І выйшла на места.

Дзіцятка? Хто вінны? —
Ды згадваць дарэмна,
Клясьці — яшчэ марней.
На вуліцы ночнай і дрэмнай
Спынілася, жджэ пад ліхтарняй.

Ў свядомасці горкай —
Гарчэйшая згадка,
І вочы блішчаць нехароша:
Выгналі з фабрыкі матку —
Ўбогім кахацца раскоша.

Бяздушны муры і сірэнай пагудка,
Дражняць убранні багатых.
Навошта ж спынілася тутка,
Ці не крыўду сваю прынясла ты?

Спяшаюцца людзі, у кожнага дзела.
— Чаго ж ты чакаеш, жанчына?
— Змяняць сваё цела
На хлеб для сябе і для сына..

1925

* * *

Маіх радасцяў лісце спадае,
Нібы лісце пажоўклае дрэў.
Эх, карчомная доля благая,
Патапіў бы цябе, каб прымеў.

Па-за воканню вецер галосе
І скавыча, паганы і злы,
Незадачная гэткая восень,
Незадачная радасць імглы.

І натрапіш на гэткую нетру,
Бы ў прадонную чорную цьму.
Не, я толькі ад лютага ветру,
Я ад ветру схаваўся ў карчму.

А калісь было неяк іначай
І хапала цяпла без таго,
Горкай памяці дробнай астачай
Да дзяцінства кульгаю свайго.

Але й тут жа на розум мужычы,
Як і ўсюды,— жывыя людцы.
І ў маім мо чытаюць аблiччы,
Што не звёў я з канцамі канцы.

МАЁЙ МАЦІ

І

Выпраўляла маці сына
На чужую старану,
Бласлаўляла ладам-чынам,
Каб шчасліва павярнуў.

Ды наказвала хлапчыне:
«Доля прыйдзе ці міне —
Помні, сыне, на чужыне
Аб краіне, аба мне!

Не запамятай ніколі,
Будзеш бедны ці багат,
Нашай долі і нядолі,
Нашых пожняў, нашых хат».

6 Зак. 1667

«Ой, матуля, ой, кахана,
Не забыцца думкам, не!
Ці то позна, ці то рана
Люты смутак душу тне.

А ўспамянеш, бы ў тумане,
Бацькаўшчыну і цябе,
Сэрца звяне, сіл не стане
Біцца ў смутку і жальбе».

II

Ты чакаеш сына, ведаю,
З гора, ведаю, з тугі
Ўпалі вочы, губы бедныя,
Старыць, сівіць лёс благі.

І нястрымнае, і лютае
Не пазбудзешся нуды;
І клапотамі, пакутаю
Гнуць суровыя гады.

Як бярозка тонкім вецейкам,
Ў сум прыбралася сама,
Бачыць сонца ясным лецейкам,
Што табе пацех няма.

І падслухвае пшанічанька,
Як на постаці адна
Ты ўздыхаеш, і крынічанька
Жалю ўскіпвае да дна.

А зімою ноч паглядае
Доўга, сцішна пад акном,
Як прадзеш, прадзеш, нярадая,
Не пазбудзеш думак сном.

Як праз ветру спеў з трывогаю
Ловіш з снегавых далін,
Ці не едзе хто дарогаю,
Ці не стукне ў дзверы сын...

Маё сэрца поўна любасці
Да радзімае мае,
Паміж тлумам у загубнасці
Песні помняцца твае.

І калі лучыць нягодная
Доля згінуць ў чужыне,
Не ўздыхне душа ніводная,
Не ўспамяне пра мяне.

Толькі ты згаворыш пацеры
Над нядоляю маёй,
Толькі вочы мае мацеры
Затуманяцца слязой.

1925

ПЕНТАМЕТРЫ

Келіхі, сябры, паўней!
Асыпаюцца яблыняў кветы,
Гіне вясны хараство — бела-ружовы ўбор.
Дзеці ўздыхаюць па ім,
але мудрага яснасць няўзрушана;

Там, дзе распукваўся квет,
к восені выспее плод.
Келіхі, сябры, паўней!
Час прызначаны кожнай праяве:
Моладасць прочкі імкне.
Сталасці прыйдзе чарга!

ГЕКЗАМЕТРЫ

Смутак пахмуры чала
не замрочыць спакушаных, мудрых,
Цяжкі пануpасці грэх не зачэпіць ніколі
разважных,
І абурэнне іх дух з раўнавагі
не выведзе раптам —
Дзева Палада спакой іх і ціхую яснасць
вартуе.

*

Сябра, зірні — вось палёў хараство праміне
і загіне,
Але вясёлай вясной красаванне іх поўна
і светла.
Можа, таму ты й жадаеш быць
толькі малюсенькай кветкай,
Польнай сцяблінкай слабой,
каб пражыць беспасрэдна і проста.

1925

«ВЕРШЫ СПАДЗЯВАННЯ»

I

Ля ног тваіх маўчаць трывогі
І думкі маліцвенна строгі,
Як мнішкі белыя гурбой
Ў цішы пуціны лесавой.
О соладка ля ног тваіх,
У плашч чароўнасці адзеты,
Схіляюцца красою кветы.
І вецер сіверны заціх.

Бязбурны дзень — вачэй затокі
Яны празрысты і глыбокі,
І ясны, як вясны палон,
Іх лёгкі ціхамірны сон.
Мне люба сніць (бязбурны дні!)
Аб шчасці гэткім квола-крохкім
І веславаць лятункам лёгкім
Па крышталёвай глыбіні.

О мармур светлага чала
Пад пасмамі глухой завеі!
О тонкіх рук, о рук лілеі,
Што не чынілі справы зла!
О хараство зялёнай пальмы!
Ты ўся звініш напевам псалмы,
І росных траваў родны пах
Кадзіць на твой азурны шлях!

Якая слабасць і спакой,
Якая дзіўная суточнасць
У свет нясці адну пяшчотнасць
І ўсё змагаць адною ёй.
А мне маліць — мая Марыя,
Прымі малітвы маладыя
І яснасцю душы тваёй
Маю пахмурую напой.

II

Жыццём, жыццём, як хісткай кладкай,
Бурліцца, пеніцца вада...
Ты нада мною вееш згадкай,
Мая ж няроўная хада.
Як месяц, воблік гэны бледны,
І жах бязлітасна жане.
Куды? Навошта? — скуль мне ведаць?
Мой лёс злажылі без мяне.

Пусцілі — йдзі
(жыццём, бы кладкай!)
Пакутуй гэта хоч не хоч.
І вось, нядужы над загадкай,
Я паклякаю ў цемру, ў ноч.

І каб не сны ў душы прапаснай,
Які б ён сэнс таго быцця,
І каб не ты з усмешкай яснай,
Усмешна-ясная мая!

III

Ты спыніла мяне каля дзвераў,
Ўзнікшы ў памяці зоркаю вернай.
І ў збавенне маё не паверыў
І спусціўся па сходах таверны.

На абрусах тут брудныя плямы
І сумота ў піяцкім аблічча:
Мне не выпаўзці з гэтае ямы,
Не паслухаць далёкага клічу.

Ты жыццём, нібы жытняй мяжою,
Паступаеш свабодна і пэўна,
Я, агорнуты снежнай імглою,—
На шляху маім вее завеўна.

Над табою блакітнасці келіх,
І ў вачах тваіх ціхая яснасць,
Я прыношу апошні мой шэлег,
Каб заліць гэту злую напаснасць.

Не схаваю свядомасці млоснай
Ад цябе незраўнанага баю:
Раскрыжованы доляю злоснай,
Як жа душу маю захаваю?

IV

Маіх надзей вясёлых кветы
Паталі з горыччу на дне
У бурным, як юнацтва леты,
ў глухім віне.
І вось, здаволены сабою,
Здаволіў я душу маю,
І ні збавення, ні спакою
Я не прашу.

Няхай для іншых сны аб шчасці,
Няхай збаўляюцца чым хоч,
Віно — мне ўцехай у напасці
І маткай — ноч.

Нашто ж хадой прыйшла ўрачыстай,
Нашто ты, светлая, прыйшла,
Ў сваёй апратцы снежна-чыстай
Ў прытулак зла?

Ты ззяеш яснасцю і светам,
Тваё няўхільна хараство.
Нашто ж табе піяк адпеты
І гэткі во?

Нашто хвалюеш і трывожыш?
Нашто заве пагляд святы?
Ў жаноцкай кволасці што можаш,
Што можаш ты?

Нашто спяваеш так высока?
Аб недасяжным спеў нашто?
Перад прысуду страшным вокам
Ці ўстоіў хто?

Нашто спынілася на шляху
Маіх трывог, маіх завей?
Зямных загуб, зямнога жаху
Ці ты дужэй?

V

Ледзь знаёмы пачуецца гук,
І туга, і хаўтурнае змоўкне галошанне.
О, лілеі пяшчотныя рук,
Мая радасць і дзень уваскрошання!

Спадзяваннем апошнім ты так
неспадзевана
Зазіяла ў маёй цішыні.
А я думаў, што ўсё пераспевана
І даспеваны гэныя дні.

Варажы ж, варажы невымоўнае бачанне!
Мне звінець і звінеці мацней.
Будзе ноч немінучая — страчанне
Тваіх рук незраўнаных лілей!

1925

* * *

Божа, не шмат засталося
Піць мне з келіху дзён.
Восень, як жменю калосся,
Скосіць жыцця майго сон.

Скосіць халодна, дазвання,
У сэрцы насмешлівы здзек:
Сумна тваё адцвітанне,
Квеце зямлі, чалавек!

Вось і згарэў да астатку
У вогнішчы горкім жыцця,—

Усё ж навакола — загадка,
Чым жа пацешуся я?

Цёмна светабудова,
Мгліста і глуха са мной.
Не чуўшы сапраўднага слова,
Польнай хілюся травой.

1925

* * *

Няма збавення
Апроч пекнаты.
Ў маім маленні
Адзіная ты.

Аднэй між дзеваў
І верных жанок
Высокіх спеваў
Адвечны зарок!

Прамень світання
І сонечны госць,
Людзей вітання
Ты вартая ёсць!

О, будзь хвалёна,
Вялічана будзь! —
Табой збавёны
Не вызнае жудзь.

Малю й гукаю
Ў няўхільную сінь:
— З тугой адчаю
Мяне не пакінь!

Ў баі жыццёвым
Адвагі прыдай,
Надзеі словам
Мяне прывітай.

Пакліч павеўна
І радасць разлі,
Дазволь мне пэўна
Ступаць па зямлі.

1925

ЛЕТНІ ВЕЧАР

Дзень хустачкай чырвонай захаду
выцер пот.
Дзень утаміўся і ў клунак змроку
Звязаў неспакой, клапоты.
І пазяхнуў ветрам — лёгка, летункова.
Сутунелым крылом
Туліцца к вёсцы ціша,
І пахціць скошаным сенам
І кароўім сырадоем.

Зараз прыйдзе Матка-Ноч.
Добрая, такая пяшчотная,
Пакрые коўдзеркай-цемнатой,
Заплюшчыць дню вочы:
«Спі, натомлены!»

1925

* * *

Я бачыў сум ваш і жалобу,
Ды сэрцу шкода не было,
Вачэй былі магутней чары
І хараство святлей на твары.
Тугу прымаю, як аздобу,
Мадонны ўбраўшую чало.
Я бачыў сум ваш і жалобу,
Ды сэрцу шкода не было.

1925

НАРОДНАЕ

Я ішоў уздоўж доўгае вёскі,
стомлены гарачынёй падарожны;
я даўно мучыўся ад смагі,
было жніво, і людзі працавалі ў полі —
і таму зрадзеў,
калі ў пахкім маленькім агародчыку
ўбачыў дзяўчыну,
якая палівала кветкі перад хатай.
Я папрасіў піць.
Дзяўчына ахоча падала мне
конаўку халоднае празрыстае вады,
а сама лагодна следкавала,
як смагла я піў.
Яна была моцнай, чырванатварай
і не мела нічога нябеснага,
узносячага,
тонкі капоцік прыкрываў
прудкія малыя грудзі —

як з абразоў галандскіх майстроў,—
якія абяцалі цёплыя зямныя радасці.
Я падумаў:
як добра пакінуць неазначаныя летуценні
і гэтую кволую закаханасць,
а вось пакахаць
губамі, рукамі, усім целам
вось такую здаровую, цёплую, як гэта.
Забыцца на ўсё містычнае,
а песціць у вясковым агародчыку
перад хатаю з вокнамі на вуліцу
чырвоныя зямныя адцвітаючыя ружы.
Вечарам жа пасля потнае працы
памыць рукі і ўсесціся
у коле сям'і за агульную міску
пахучай вячэры.
Так я думаў, калі піў,
і таму на развітанне
пажадаў ёй здароўя
і прыгожага жаніха.
І пайшоў далей, сумуючы, што мой шлях
цяжкі і самотны
і ніколі не быць мне
простым [1].

ВОСЕНЬ

О хараство асенніх дзён празрыстых,
Бязгутарнасць прыроды і спакой.
Ўрачыста полем з пушчаў залацістых
Прыйшла туга і пала над вадой.

---

[1] Тэкст зводны, складзены паводле двух чарнавых накідаў, якія захаваліся ў Пражскім архіве паэта.— *Заўвага складальніка.*

А там застыла яснасць даляў чыстых
Над цёмнай рунню й чорнай цалiной,
I холад лёгкi ў косах прамянiстых
Разлiла сонца хваляй нежывой.

Наўкол сляды павольнага канання,
I велiч нетутэйшага маўчання.
Прымаю корна сон зямлi азурны.

I летуцiцца сцiшанай душы
Такi ж спакой халодны i бязбурны
I адцвiтанне яснае ў цiшы.

1925

ДА ПЕРСI ШЭЛI

Як магло бы дзяўчо без люстэрка
Кволых вёснаў пазнаць хараство?
Што было б к параўнанню ёй мерка
I прыбрацца было б якаво?

Цi Нарцыз ганарыўся б з уроды,
Цi дазнаўся б ўладарства свайго,
Каб не светлыя цiхiя воды,
Што адбiлi ў глыбiнях яго?

I струна, каб не роднае рэха,
Каб не гэты ўзрушаючы гук,
Цi дрыжала б салодкай уцехай,
Цi гаiла б нястрыманасць мук?

I ад багны, ад рудага зрэб'я
Цi лiлея б цягнулася ўвыш,
Каб не сонца прыветнае ў небе,
Каб не свет яго ў зяблую цiш?

І куды б мае думкі ляцелі,
І над ставам схіляліся якім?
Што пазнаў бы ў нябескім касцеле,
Каб не ўверыўся песням тваім?

О чароўнасць! О сонца! О Шэлі!
О, ні з кім незраўнаны, ні з кім!

1925

* * *

Наш лёс, бы кат з рукой забойнай.
Бязлітасней рука каго?
Ды ўмее вой адзін спакойна,
Без роспачы прыняць яго.

І ўмее вой цвердакаменна
Ўстаяць перад навалай злой
І, ўсё губляючы нязменна,
Данесці абавязак свой.

Губляць жа болей немагчыма
І зносіць болей немага:
Народ, Свабода і Радзіма,—
На ўсё прыйшла адна чарга.

Найдаражэйшае, святое,—
Ўсё, чым натхнялася душа,
Чужою збэшчана рукою,
Сваволяй скута палаша?

Але пад лобам хмурым гэтым,
У гэтай думнай галаве

Імкненне да апошняй мэты
Непераможнае жыве.

Непераможнай волі шалам,
Перамагаючы і лёс,
Звініць душа з былым запалам,
Звініць без сумніву і слёз.

І покі пруткі шчэ цягніцы,
І покі ў жылах точыць кроў,—
Ніхто не ўбачыць голаў ніцай,
Пакорлівых не ўчуе слоў.

І покі сэрца поўна гневам
І гнеў драпежней крумкача,—
Вітаю бой ваяцкім спевам
І звонам вострага мяча.

Калі ж нараз ад меткай раны
Звалюся, сходзячы крывёй,
І вораг, перамогай п'яны,
Накпіць нягожа нада мной,—

Я і тады здалею горда
Стрымаць гадзін апошніх золь,
Мая нянавісць і пагарда
Не ўдасць, не здрадзіць люты боль.

1925

ВЕРШЫ АБ ВІЛЬНІ

I

Калі сябры нас гудзяць згубаю
І ворагі прарочаць скон,—
Тады к Табе, о Вільня любая,
Прыводзяць згадкі у палон.

Ў маіх лятунках ты — ўладарная,
Пануеш ты, харашыня: —
Завулкаў сон і ціш кляштарная,
Вільлі празрыстай глыбіня;

Вялікай вуліцы экзотыка,
Тэатры, кіно, шпіталі:
І маліцьвенна ўзносіць готыка
Да неба тонкія шпілі;

Святая Ганна — спеў, напеўнасцю
Салодка ўзрушаны ўсягды;
А поруч з бізантыйскай пэўнасцю
Царква прысела ля вады;

У вечар за гарой трохкрыжнаю
Палае захаду пажар,
Як знак, што веліччу аблыжнаю
Яна не выкліча ахвяр;

І плюск Вілейкі, хвалі ветрыка
Люляюць Бернардынскі сад;
І мігаціць праз ноч электрыка
Ў зацёмкаў мескіх шалы чад;

Плыве па вулках пыха панская,
Распуста, блуднасць і мана;
І ярасць жорсткая, паганская
Бліскае ў вочах літвіна.[...]

А там, па-над мурамі даўнімі,
Дзе места ўсенькае відно,
Руіна думамі дзяржаўнымі
Гадае там: чыё яно?

Але ўжо лёс рукой няўхільнаю
Загад вызначвае з вякоў:
Усё магутней б'е пад Вільняю
Прыбой нямоўкнучы з палёў...

Усё пераможней нестрыманае
Стыхіі шум і бурны круг...
О, места роднае, каханае,
Цябе залье грымотны рух!

II

О, Вільня, крывіцкая Мэкка!
О, места — ўсё цуд, хараство!
Дзяржаўная думнасць павекаў,
Узнята рашуча брыво!

Абліччам пад ветры і буры
Туды — у разлогі палёў.
Дзе гоняў рунелыя суры,
Узіраешся поўная сноў.

Чытай жа, чытай жа праз цемень,
Праз гэты бяздолля туман —
Там дзеці жаданнем, бы крэмень,
Кляліся на новы каран.

Там дзеці (твае яны дзеці!)
З-пад сле́пых, закураных хат...
Вітай жа — ў часы ліхалецця
Змагарскі іх блішча пагляд.

7 Зак. 1667

Ім кажуць, прапасці са свету,
Ў парожнасць рассеяцца, ў дым;
Ды думкай, бы выш мінарэту,
Стаяць яны ў ветрыску злым.

Ім доля дала паніжэнне,
Ды Бога крым Бога няма;
І Бог іх адзін — вызваленне,
І з нянавісці іх да ярма.

Руіна замчышча — Кааба —
Ім прошча ўздыханняў і дум.
Салодкіх лятункаў — прываба,
Ў сваім запусценні — іх сум.

У крыўдзе і горы пякельным
Пагудкі, як клічы адны,
Чакаюць наўкол непадзельна,
Каб рушыць разводдзем вясны.

Ўжо ў песнях звініць перамога
І крокамі курыцца шлях...
Але ці там чуеш святога?
Ці вее пракрокавы сцяг?

А ён, паганяты, няўзнаны,
Душой шчэ згарае між нас,—
Хоць месяц мінуў Рамадана,
І вызначан тэрмін і час?

Ці сэрца гартуе да чыну?
Ці ў модлах да бога свайго?
Між тых, хто ўцяклі да Медыны,
Ці бачыш, ці бачыш яго?

І ты ці чакаеш пад здзекам,
Што бомкне ўрачыстая медзь?..
О, Вільня, крывіцкая Мэкка!
Ці варта прарока ты стрэць?

* * *

Летунковасць, нерашучасць,
Мая вясна, твае удаласці
Дзён плывучых немінучасць
Змяняе ў лета пэўнай сталасці.

Сёння я не той, калішні,
З вачыма — ціхімі заранкамі:
Вусны ўжо не тыя вішні,
Як некалі вясны світанкамі.

Юнаку была прынада
Раскідваць звонка
І не лічачы.
Сэрца мудрае ашчадна
Збірае дробкамі вялічачы.

Дзе кахаў нацяк, павеўнасць,
Сугучнай збежнасці магутнасці,
Дзе шукаў адно няпэўнасць,—
Шукаю сёння іншай сутнасці.

І дзе біўся, плакаў моўча,
Дарма вымольваў з малітоўнікам,
Там з мячом іду станоўча
Я — пераможны — заваёўнікам.

Думны з натоўпам на пляцы,
Мой пруткі крок на стромасці,
Час упартай, жніўнай працы,
Вітаю час мае свядомасці.

А калі пяшчот прыданства
Мне блісне у будняў сцюжасці,—
Гэта васілёк юнацтва
На слуцкім пасе кутай мужнасці.

1926

ЭКСПРЭС

«Маладняку» да 3-х угодкаў яго існавання

Едуць, едуць паязджане.
Я. Купала

Сёламі, доламі, борам, прасторам
Стукаты, грукаты, звон.
Збуджаны, знуджаны, зморaны горам,
Зможаны змора і сон.

Скогатам, рогатам рэжа паветра.
Супраць карагі, ламы...
Бурнасцю ветра з панурага нетра
Хто гэта? Хто гэта? — Мы!

Ад спанку, з паўстанку мы рушыма
ранкам,
Выраю высіцца зык.
Рэха, грымоты, разводдзе-заранка,
Наш бліскавіца-цягнік.

Мінуты міма жальба і жалоба,
Жорсткае джала жалю.
Радасць буялая, радасць-аздоба
Зяблую зябіць зямлю.

Верыма, верым вясёлаю верай,
Лёсам даверана нам:
Шлях нам — бясконцы, нямераны мерай,
Тайнасць заказаных брам.

Мкнем напярэсціг, навысціг у далей,
Вечнасці наперарэз...
У далі ўсё далей і далей для далей
Рушыць і крышыць экспрэс.

1926

Каму жыццё — атруты келіх.
Хто спаняверaны, як я,
Хто ўжо не сніць аб далях, белях
Пад ветру свіст і шум былля;

Каму спакой душы няшчаснай
Нездавальнення точыць крот;
Каму дакучыў жонкі ўласнай
На ўласным ложку пешчаў лёд.

Каму распачна ноч пустую
Спакусным смехам цешыць сук;
Каму ўсё роўна, бы якую
Сціскаць пярсцёнкам млявых рук;

Хто сэрца — поўную амфору —
Нясці стараўся й не данёс;
Хто патаёмных мукаў хвору
Гаіў расою ночных слёз;

Хто душу чорную, як вугаль,
Злачынствам цешыў і крывёй;
Хто п’яніца, разбой, зладзюга
З мізэрнай, дробнаю душой;

Каму распусты жах прынадны,
Хто гора топіць у віне,—
Маім абоймам тыя жадны,
Прыходзяць тыя да мяне.

Я ўсіх вітаю ветла, рада,—
Хто б ён ні быў, хто ён ні ёсць,—
Мае жаночыя прынады
За плату мае ўсякі госць.

Я імітую ім каханне,
Ім не суджонае праз лёс,
Нясмелыя дзяцей спатканні
І палкасці глухі наркоз.

Змушаю верыць мімаволі
І жар ўзбуджаю малады,
Сама няўзрушная ніколі,
Сама халодная заўжды.

Ў душы адзін, адзін лятунак,
Глыбока схованы на дне —
Далёкі, любы мой пястунак —
Той, хто кахаў калісь мяне.

Які не смеў, не смеў ні разу
Свае мне пешчы даравадь,
Якога мела за абразу
Ў дзявочых думках цалаваць.

Цяпер і ён такі ж прапашчы,
Ланцуг жыцця цягае ледзь;
Ніхто, ніхто яго не лашчыць,—
Лёс прысудзіў яму гібець.

Цяпер, як кожны ён, як кожны —
Будынак знішчаны, пусты;
Час папаліў усё, што можна,
З кута прыбраў абраз святы.

Ды сэрца сніць пад шум асенні,
І сну мне не мінуць таго,
Ў маім найбольшым паніжэнні
Сустрэну незнарок яго.

У сэрцы будзе боль і горыч,
І мы, два целы, дзве труны,
Мы рукі сціснем, ляжам поруч.
І аб мінулым будуць сны.

Як вербалозы нікнуць вецце́м,
Так нізка схіліцца ўспамін
Над нашым страшным ліхалеццем
І над канцом далёкіх дзін.

1926

Нягоды твой не зменяць крок,
І ты пяшчотная ўсё тая ж,
І радасці жыцця ў вянок,
Як і калісьці, завіваеш.

Я ж лёсу не асіліў жудзь
І небыцця спужаўся пloймы,
І страшны, палахнечы пуць
Мяне вядзе ў твае абоймы.

Прыходжу, як даўней, к табе,
Але ўжо з іншым, горкім сказам,
А ты уваж маёй жальбе
І пасядзі са мною разам.

Кажу, а голас мой як брэх —
Ну што, мы толькі снім аб шчасці,
Звініць дачасны рады смех,
Каб абарвацца і прапасці.

І мой жа праз вякі цяжар,
І свет нікім не перайначан,
І кожны новы людскі твар
Пячаткаю трагічнай значан.

А ты кажы, што любы хвор
Ці нейкім чорным спален сонцам,
І што адвечна ззянне зор,
І б'е жыццё цурком бясконцым.

ПРЫКЛЯТЫ

Нявесты вусны шчыльна сцяты.
Не пасміхнецца жаніху.
Але не лічыць сэрца страты
I верыць даўняму шляху.

Апошні тэрмін ўжо на сходзе,
I час здзяйснення настае,
Гадзіна вешчая надходзе,
I вось для верных знак яе.

Праз ноч жаніх мячом пазвоне —
Хвалёна будзь святое Імя! —
I ўчуўшы тупат ад пагоні
Здалёк за рэчкамі дзвюма.

А ўсход ружова-светлы будзе,
Скудлачыць вецер пасмы хмар,
Калі пры звонаў перагудзе
Нявесты праяснее твар.

1926

IРОНІЯ

Аздобленае ў мудрасць сэрца
Стае здаволена малым,
Дабро жыцця ў найменшай мерцы
Удзячнасцю сугучна ў ім.

Ды хто ляпей (хоць мо і люта)
Нас вучыць шанаваць дары,
Як не хвароба і пакута?
Як не блізняты — дзве сястры?

Шмат дзён ляжаў я непрытомны,
У цяжкай немачы слабы,
І варажыў мой лёс таёмны
Паўнюткі горкае жальбы.

Знясілены, худы, без ежы
Чакаў я — стухне воч святло,
І дух слабеў на цёмным ўзмежжы,—
Але жыццё перамагло.

І як не правы ты, Дэкарт!
Далі мне есці, я каштую
І чуюся, што нешта варт:
Я ем, і я — ужо існую.

1926

ДЗЕНЬ І НОЧ

Ў раскошы пераможнай дня,
Ў святле і яснасці ўрачыстай,
Ў яго апратцы залацістай —
Жарстокая харашыня.

Праз сонечны яго пагляд
Душа заўважае халоднасць,
І дзіўную трывог нязгоднасць,
І у цвярозасці разлад.

Праходзіць ён па-над зямлёй,
А да зямлі самой бяспечнасць.
І ўсё ж глухая бессардэчнасць
Да працы й клопату людзей.

І, стомленым, здаецца нам —
Пад бліскам гэтага каберца
Другога свету б'ецца сэрца
І тайна бытавання там.

Завянуць, збледнуць фарбы дня,
Прысуд не знаючага, помсты,—
І невядомыя таёмствы
Уявіць цемры глыбіня.

НА ЭМІГРАЦЫІ

Даўно ўжо тыя ж дні й не тыя,
І я, патрэпаны, не той.
Як жудасна вятрыска вые,
Нібы над згубаю маёй.

Там за акном глухая восень
І ноч лягла стаццём глухім.
Не ведаю, нашто здалося
І што пачну з жыццём сваім.

Якую дам сабе я раду
І накіруюся куды,
Калі віхор гудзе без ладу
І к радасці замёў сляды.

Мае пакрадзеныя скарбы —
І звонкі смех, і зрок жывы,
І дум вясёлкавыя фарбы,
І песні — дзе цяпер? Дзе вы?

Ад жахаў долі чалавечай,
Што не сціхалі на мамэнт,
Душа зрабілася старэчай
І апарожненай ушчэнт.

Няўтульны мой пакой, бы з дошчак
Непагаблёваных труна.
Застылым поглядам — нябожчык —
Дзіўлюся ў шчыліну акна.

Там душыць ноч, як камень муру,
Але тугі мацней цяжар.
А маладзік — плывец у буру —
Кіруе човен свой між хмар.

Мне ўсё часцей радзіма сніцца...
Там рух і песні аб вясне,
Там працы творчая крыніца,
Там мо знайшлося б месца мне?

Дый там патрэбна маладое,
У кім гарту, палкасці не брак,
Нашто ж прыдамся, на якое,
Спарожнены, разбіты гляк?

Убогі стаў я, й страх за тое,
Што ўбогасць бачыць госць не госць,
І перад рэчамі ў пакоі
Сутулюся, дрыжу чагось,

Нібы і ім вядомы страты,
І бачаць, глянуўшы ў душу,
Якой назолай я працяты,
Якія думы я нашу.

І нават месяц бледна-срэбны
Смяецца рогам за акном:
— Ты больш нікому не патрэбны,
І сам сабе ты цяжаром!

1926

ПРЫ ROENTGENN

Не Фаўстава гэта хата, душа з праклёнам
тут не ўваходзе.
Не, гэта Рэнтгена прылада ў магічным
харастве XX стагоддзя.
Ультраліловыя коскі працінаюць тут мяса.
Людское цела тут адчыняецца,
як ліст зашыфраваны.
Пане доктар, неякава мне,
Бы ў грудзях маіх волава й гадзіна тне.
Прасвяціце мне грудзі вы коскамі тымі
і скажыце, што бачна між імі.

* * *

Не складаць мне болей песняў,
Не будзіць у пушчы рэх,
Перад сонцам на прадвесні
Не рассыплю срэбрам смех.
Стала госця ля парогу
Белым вабіць рукавом:
— Выйдзі, любы, у дарогу,
Новы дам начлег і дом.
Пашкадую дарагога,
Суніму ягоны боль,
Толькі слухацца дазволь.
Ледзь схіліцца мне дазволь.
Што ж, спакойны і гатовы,
Я й адклікнуўся на кліч,
Адчыню дзвярэй засовы
Я без радасці, без мук.
Ў невядомую пуціну
Немаведамы парог

Перайду...
Без клапот і без трывог.
Толькі, госця, няма веры;
Не мані, не абяцай:
Я зямныя бачыў меры
І зямны я ведаў рай.

1926

* * *

Перайманне

Запытаў я морскі хвалі:
— Дзе пазбыцца думак хмурых?
І ў прыбой яны сказалі:
— Радасць — толькі ў бурах!

Запытаў я ветра ў полі:
— Адкажы мне, калі можаш,
Як пазбыць жыцця нядолі?
І пачуў: «Змагайся — зможаш!»

Запытаў я ў небе Сонца:
— Як рассеяць змрок імглісты?
Не прамовіла мне Сонца,
Ўчула ж сэрца: «Будзь агністы!»

1926

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ

Санет

Так зайздрасна: насіць вянок паэта
І мець імя задумнае Максім,
Кахаць зямлю з яе жыццём глухім
І песняй перавіць юнацтва леты;

Ад хараства не ведаць іншай мэты
І адшукаць, што горда поўны ім
І родны люд у руху маладым,
І зачарованых палеткаў кветы.

Ды тым цяжэй ў краі чужым заўжды
Счыняць павекі й ведаць, што сюды
Не даляціць зязюлі голас летам

І песня беларуская ў жніво,
І прыгадаць няраз, што мо і ў гэтым
Трагічнае схавана хараство.

1927

ЦЯЖЭЙ ЛАНЦУГОЎ

Цяжэй ланцугой летуценні,
Іх знішчыць мне сіл не прымець.
Як вязень у доўгім вязенні,
Ўтаміўся я песняй звінець,
Як горыч атруты пякучай,
Як тонкая злая страла,
Так горкая радасць сугуччаў
Смяротна мяне працяла.
І вось ужо блытана споведзь

Заўсёды хвалюе ў грудзях,
І нельга няшчыра прамовіць
У верша нязвязных радках.
І вось ужо ў дзеях і чынах,
І справах будзённых, людскіх,
Я ўзрушаным сэрцам няўпынна
Шукаць хараства не прыціх.
І сэрцу не ймецца, што трэба
Хаваць аб высокім тугу,
І родныя кветы і неба
Ніяк раскахаць не магу.
І блізкае гэтак далёка,
Са мной не па сіле цяжар: —
Як вецер дыхлівы, жарстока
Смяецца мне розум у твар.

1927

ХВОРАМУ

У змаганні дзікім змогся ты
І выплеваў дарэшты грудзі.
Надзей няма ў цябе й не будзе,
І ў сэрцы голад пустаты.

Ляжыш худы — сухая жэрдзь,—
І шчокі — яркія півоні.
І вось у галавах на ўслоне
Яна — збаўляючая смерць.

Запамятаць ты быў бы рад
На ўсё, што сэрцу гэтак міла,
На ўсё, чым сэрца гэта сніла,
На ўсё, што цешыла пагляд.

Ды памяці снавацьме ніць,
І розум яснасць не пакіне,
І караблямі ў далі сіняй
Ўспаміны будуць плыць і плыць.

Згадаеш цёплы сум начэй,
І светлы дзень, і дзень твой чорны,
І гэты свет наш непаўторны
Прынадней здасца і мілей.

Наўкола ж будзе той жа рух —
І слёзы, й смех жыцця зямнога,
І думка, што табе нічога
Не трэба болей, сцісне дух.

І зразумееш ты суздром,
Што ні адна людская немач
Не ззяе гэткай мукай немай,
Жахлівым гэткім хараством.

Таму ў апошні час цяжкі,
Ў тваю апошнюю часіну
Прысніш ты слодыч адпачыну
І пешчы добрае рукі.

1927

* * *

Будзь благаслаўлёна, мая маладосць!
Кроў неслухмяная, цьмяная млосць!
Радасці дужыя крылы
Кануць у сіні нябёс:
Песні ласкавае мілай,
Песні мае незабылай,
Поўныя снення і кроз.
Вецер разводдзем паводкі,

Як яе вусны салодкі,
Сэрца ад млосці без сілы
Светлае штосьці прысніла,
Хоча і смеху і слёз.

Ў гэтым узрушаным сненні,
Ў сонечным гэтым праменні
Песень яе маладых —
Шчасны я шчасцем-маленнем
І, ад жыцця ў захапленні,
Хочу і паху й каджэння
Кветаў уцешных зямных,
Сцежкам паверыць вясенннім
І заблудзіцца на іх.

Будзь бласлаўлёна, мая маладосць!
Кроў неслухмяная, цьмяная млосць!

1928

* * *

Млынар заставіў застаўкі,
І ледзь плюскочацца рака.
Стралой крыла чыркаюць ластаўкі
Люстранасць ясную стаўка.

Блакітнаплашчы з захаду
Дзень хіліць русу галаву,
І ў спрат ссыпае скарбы-знахады —
Залатапромені ў ставу.

І вее яснавокаю,
Шыракакрылай цішынёй,
І ціш, як неба, безаблокая,
І ясна на душы маёй.

І ў душу палі знахады
(Залатапромені ў ставу).
Адрынь, пясняр, згрызоты, захады,
Ўзнясіся песняй к хараству.

1928

* * *

Каханню нічога не трэба,
Каханне нічога не просе,—
Так радуе сіняе неба,
Так цешыць валошка ў калоссі.
Каханне, як песні пра зоры,
Лятункам заўсёды высока,
І шчасцем у свет, у прасторы
Каханка расквітвае вока.
І нат у затоенай скрусе
Тваіх нераздзеленых пешчаў,
К жалобе ніхто не прымусе
Надзею, што зрушана плешча.
Каханая, любая, квеце!
У палоне вясёлае долі
Ёсць песняй аб кім летуцеці,
І сэрцу даволі, даволі.
І сэрца бясхмарнае ясней
Схіляецца постаццю спелай,
Хоць сэрца яшчэ было б шчасней,
Каб дбаці аб кім яно мела.

1928

НАД КАЛЫСКАЮ

Маё дзіця, маленькі мой...
Якое шчасце — маці ты
Сцяблінкі кволай і слабой
І воч нябеснай яснаты.
Заводзіць, зводзіць пачуццё
І летуценні завялі,
Нялёгка жыць, гняце жыццё,
Гняце і хіліць да зямлі.
Згрызотамі аб чорны хлеб,
І працай чорнай смычуць дні,
І на аблічча смутку крэп
Без глыбіні, без вышыні.
А я усцяж пяю — дармо,
Па-за дзвярыма сэрца — жах!
І ў паўнаце душы такая моц,
Мой сын — і зброя мне і сцяг!
І хай не раз, нібы штылет,
Пратне душу ці злосць, ці ноч,—
Збавенне мне ласкавы свет
Дзіцячых ціхіх, ясных воч!
Надзей няздзейсненых з вякоў,
Усмешлівых маіх часін,
Ўсіх уздыханняў, гордых слоў
Вясёлы, гучны бераг — сын!

1928

РАНІЦОЮ

Бывайце! Ізноў мне ўсміхаюцца далі,
І сонца ў крыві і пястуе валоссе.
Забыўся я дома нудоту і жалі,
І ў свеце — мне сніцца — ліхое звялося.

Чароўнасцю веюць хмурынак румянцы,
I з цішаю звонкасць цалуюцца ў губы.
О ветрыку свежы, скажы там каханцы,
Які гэты свет — і салодкі і любы!
Іду я па росным зялёным каберцы,
I песня ад шчасця ў знямозе нямее,
I сэрца, як сонца, і сонца, як сэрца,
Сусветнае сэрца гарыць, палымнее!

1929

ПАД ГЭТЫМ НЕБАМ...

[...] Пад гэтым небам, так каханым,
Я пастушком — ганяў у бор,
I тут, прыроды сын аддааны,
Кунежны стаў яе сябёр.
Яна ж паглядам незраўнаным
Зірнула ў вочы мне ўсупор
I, сэрца ранячы вяскоўца,
Шапнула таямніцы слоўца.

Яно было пра тое, як
Прыгож бязмерна свет дзівосны,
Які жыцця зайздросны смак,
Як босы йдзеш па сцежках росных
I лыне ў грудзі поўна так
Птушыны шчэбет шматгалосны,
Шырокі гоман тонкіх хвой
I неба сінь над галавой.

I ўцяміў я (— о, смех і плач! —)
Паўней, чымся калі, й суцэльней,
Што я, малюсенькі таўкач,—

Быцця сусветнага удзельнік
І з'яў сусветных суглядач.
І вось і слодыч і пякельня
Мяне палонілі ўсуцэль
І абвілі, як ліпу хмель.

Былі ў душы і шчасце й млосць,
Бы лёгкі сон упаў на вейкі,
І я пабачыў прыгажосць,
Што па-над спевы салавейкі
Зачаравала маладосць,
І стаў спяваць... Мае жалейкі
Звініць матыў, і кожны тон —
Сусветнай пекнаце уклон.

Мой край!.. Ужо малой дзяцінай
Паўнюткім радасці вядром
Аднэй шчасліваю гадзінай
Напіўся смагла я нагбом
Ад пекнаты яго жанчыннай,
І п'ян адвечным харavством,
І закаханы ў ім без меры —
Там быў пачатак мае веры.

Яна была мне праз гады
Хлапцу і сталаму спамогай,
Хоць і губляў свае сляды
Я у завеях ветру злога,
Але сярод згрызот хады
Я ведаў, меў адну дарогу:
Яна, як промень да святла,
Да краю роднага вяла.

Усцяж свяціла мне нязгасна
Мая праводная звязда,
Таму ні мужнасць і ні яснасць
Не залілі слата й жуда.
Мая бясцэнная уласнасць,

Са мной мой край, яго бяда,
Са мной праз горы і каменне
Высачыня майго натхнення.

І мне здалося неаднойчы,
Што ў тайне радасных часін,
У момант паўніні станоўчай
У маім злонні быў зачын,
І зблытаў я, мой краю-войча,
Хто бацька быў, а хто быў сын,
І, поўны любасці вялікай,
Не ведаў, як яе мне клікаць.

Быў я ў дзівосным сне:
Я п а ч у в а ў п а д с э р ц а м н о ш у,
Чароўны голас да мяне,
Пачуццяў матчыных раскошу,
Трывогу ў сэрцы дзесь на дне,
І быў — пагодлівы, харошы! —
Мой край мне лёсам і жыццём,
Маім распешчаным дзіцём.

Няма за што на лёс мне плакаць,
Знайсці шчаслівейшы мне дзе б?
Бядняк, я быў багат, аднака
Не знаў збытэчных я патрэб,
Зацірка мне была прысмакам
І смачны быў разовы хлеб,
Хоць соляй, а не маслам тлуста
Была прыкрашана мне луста.

Мне хата з нізкаю страхой
Была мілей за ўсе палацы
І над пакоямі пакой.
Я тут вучыўся не паддацца
Галечы з нэндзай і бядой,
І тут пазнаў я радасць працы,

І атрымаў сталёвы гарт
І стаў мужык, мужчына ўпарт.

На гонях бацькаўскіх далёкіх
Я ўчуў пад спелы жыта шум
Дзівосных сіл жывыя токі
І спеў, што я ў сабе нашу,
Зямных глыбінь густыя сокі
І з промняў сонечных душу.
І люб мне чалавек бясконца,
Высокі плод зямлі і сонца.

Цяпер жа сілы сталі дрэнь,
Сівая мгла мне засціць вочы,
І кліча ноч на свой пругмень,
І дні жыцця прыйшлі да ночы,
І хоць змагарна жыў я дзень,
І хоць яшчэ я светам крочу,—
Тугою чорнай збіты ўшчэнт,
Пішу я гэты тэстамэнт.

З прыродай зліцца я гатоў,
Хай прыме дол худое цела,
Але прашу яе вятроў
Мой запавет, як плод даспелы,
Да родных данясці палёў
І любасці, і боль знямелы
Хай рыне там у будні скрух
І жыватворны ўздыме рух.

Ўсім найдарожшым прысягаю —
Сваіх грахоў не утаю,
І любасць гэтую да краю,
І гнеў, і ненавісць сваю,
І што набыў, усё, што маю,
Што долю цешыла маю —
Ўсе скарбы, ўсе свае багацці,
І песні ўсе — крывіцкай хаце.

Даруйце мне, людцы, цяжкія,
А мімавольныя грахі,
Часы бяспутныя, ліхія
Не раз садзілі на штыхі.
Хто плыў у раз'юшанай стыхіі,
Калі бушуе шквал ліхі,—
Той ведае, як хібы блізкі,
Як залівае човен хісткі.

І хто сягаў выходзіць з дому
За будны круг штодзённых праг,
Каму, няўтомнаму, вядомы
І чорнага прадоння жах,
І верхавіны гораў стромых,
Той, пэўна, скажа: — Цяжкі шлях
Яшчэ не ёсць яго памылка,
Ён нёс і жарсць і дух асілка...

Спявай, зямля, упіся сонцам,
Абмыйся чэрвеньскім дажджом,
Расці, пладзі, красуй бясконца,
Пладоў, зярнят насып каўшом.
Уцехай будзь маёй старонцы,
Дары красой, дары дабром!
Вітай! — Цябе у сіле поўнай
Я аддаю сям'і працоўнай.

У вольнай працы рупных пчол
Яны паллюць шчаслівым потам,
Абсемяняць прастор наўкол,
Канца не будзе іх клапотам,
Садамі высадзяць твой дол,
Як жонку, будуць песціць потым,
І будзеш ім святою ты,
І кожны плод твой — ім святы.

Ў цудоўнай сіле ўроды й моцы
Прадбачу я твае палі;

Праз забабоны, гніль, суроцы,
Праз звады зла ўсе караблі
Маіх надзей і дум к затоцы
Вялікай прыйшласці плылі,
Дзе будзе смех звінець вясёлы
І радасцю квітнецьмуць сёлы.

Ў імя людства́, людскога шчасця
І духу творчага зямлі,—
Пракляцце шэршню ўсякай масці
І панству — ўласніку раллі!
На новы лад мы свет аснасцім,
Перааром без меж палі,
І будзе ўсё дабро агульна
І ўсім у краі маім ўтульна.

Каб ні зладзей і ні тыран,
Ні чалавек ліхі, пракляты
Не скралі волі ды у зман,
Не завялі сляпыя хаты,—
На варце стаўлю гнеў заціяты
Тваіх работнікаў, сялян.
Калі між імі будзе еднасць —
Ліхое згіне ў бясследнасць.

Я пакідаю з дзіўным сумам
Маю дабродзейку зямлю.
Я голад знаў, душыўся глумам,
Ды імі сэрца не кармлю.
Яна ўсяго, як толькі ўздумаць,
Дала, й такой яе люблю:
З бядою, з ліхам, з посным квасам
І [illegible] радасцю кароткай часам.

Бывай, надзей сардэчны ўздым!
Бывайце, сны і слодыч веснаў!
І вы, снягі, завеі зім!
На зломе дзвюх эпох злавесным,

У неспрыяльным ветры злым
Сваё жыццё прайшоў я чэсна:
Пясняр, змагар, бядняк праз век,—
Быў перш за ўсё я чалавек.

Бывай, мой ранак срэбраросы!
Бывай, мой дзень клапот, пакут!
Прайшоўшы свет раздзетым, босым,
Пара падумаць і пра кут:
На могілках зацішных Росы
Хачу спачыць ад каламут.
Сачыцьмуць мой спакой найпільней
Муры старой, каханай Вільні.

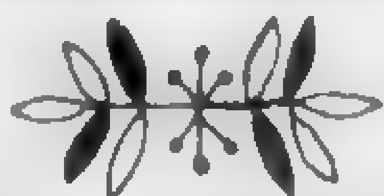

ПЕРАКЛАДЫ

З Г. Ібсена

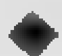

* * *

Я ветразь свой у свет вялікі
Накіраваў і, як арол,
Ляту, і мора б'е наўкол,
І чаек ўслед чуцён крык дзікі.
Развага тут і асцярожнасць
Мне не патрэбны паміж хваль,
І хоць гатуе мелі даль,
Ляту я... покі можна!

1921

З Адама Міцкевіча

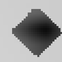

АКЕРМАНСКІЯ СТЭПЫ

Ўязджаю на прастор сухога акіяну.
Воз гіне ў зелені, як чайка на вадзе;
У хвалях шумных траў, між кветкамі брыдзе,
Мінаючы кусты калючага бур'яну.

Змяркаецца. Не знаць ні шляху, ні кургану.
Гляджу на небасхіл: мо зорка блісне дзе...
Вось хмарка там — на ёй свет водбліскі
кладзе.
То за Днястром маяк мігціць ля Акерману.

Спыніліся. Плыве крык жураваў у цішы,
А іх і сокала не згледзіць быстры зрок.
Чутно, калі матыль сцяблінкі траў калыша.

Як слізкі вуж паўзе і крыецца у змрок.
Такі спакой, што, каб паклікаў хто ў Літве,
Пачуў бы я. Дарма! — Ніхто не пазаве.

1922

З Олеся

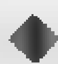

* * *

Я болей не плачу... Я муку сваю
Навек ланцугамі скую.
Народ мой закуты, забраны,
Гарацъ яго раны...
І душу сваю
Я ранам яго аддаю.

Я больш не спяваю ў змаганні ўначы,
Спяваюць жалезны мячы.
Маланкамі ў цемры лятаюць,
Да болю склікаюць,—
Няхай ў барацьбе
І мой меч пяе аб сабе.

Даволі маўчаці. Нямыя рабы
Паднялі штандар барацьбы;
Народ загукаў мой: «Да бою
За землю, за волю!»
І ў помсце святой
Крычу я: «За волю, на бой!»

1921

З Ш. Бадлера

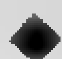

ЧАЛАВЕК І МОРА

О, вольны чалавек. Заўжды любіцьмеш мора.
Яно—адбітак твой; твая душа—паглянь!—
Ў разгортванні валы бясконцае прасторы
І розум твой не менш тужлівая атхлань.

Ты любіш патанаць ў яго туманныя дарогі,
Ахопліваць яго істотаю сваёй,
І сэрца ўласнага рассейваеш трывогі
Пад гэты гук жальбы някорнай і дзікой.

Абодва хітрыя, вы так маўкліва-стрымны.
О чалавек, ніхто не змераў глыб тваю!
О мора, не злічыў ніхто твой скарб
інтымны!
Так тайну ўкрылі вы зайздросліва сваю!

А вось між тым вякі, вякі без падзялення,
Зацята йдзе наш бой бязлітасна-люты.
Так закаханы вы у бойку і знішчэнне,
О вечны змагары й нягодныя браты!

1927

З Волькера

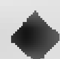

ПЕСНЯ КАХАННЯ

Кажаш, што толькі ў тваіх вачах —
цэлы свет,
Што для мяне няма нічога па-за імі.
Хмурынкі плывуць вачыма тваімі,
Белыя яблыні цвітуць,
Птушкі лётаюць, пяюць.
Я веру —
І не веру.

З вялікім болем вочы твае ламаю на часці,
Каб ізноў абвіў мяне ланцуг вясёлкі.
Скажы мне, маё каханне,
Калі ўвесь свет
У вачах тваіх змясціўся,
Чаму дапусціла толькі,
Каб рабочы раніцай сёння ўпаў з рыштавання
І на маіх вачах
Забіўся.

1926

* * *

На шпітальнай пасцелі праменні падуць,
А трывогу іх чую ў абвязах, тканіне...
Там сябры на змаганне за праўду ідуць,
На змаганне ідуць, і ніхто не запыне!
На шпітальнай пасцелі праменне гарыць,
Але смерць патыхае з закуткаў напасцю...
О, чаму не магу ісці з вамі, сябры?!
Чаму мушу ўміраць, калі прагну ўпасці!

1926

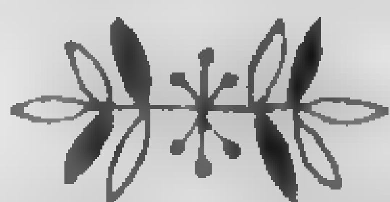

ДЗЁННІК

1923 г. 15 сакавіка

Смерць саўсім не страшыць, нават больш: яна жаданая госця. Пужае жах жыцця — жорсткі і няўломны, няўмольны. Я баюся пустаты і хаосу, а яны паўнаўладны. Песні хаосу заўсёды з намі, чортавы, праклятыя песні. Толькі на час праяснее неба нашага духоўнага свету, і здаецца (здаецца толькі) гармонія. Ах! Як цяжка жыццё, які велізарны цяжар. Б'ешся ў ім, як муха ў павучэнні, і, мітусячыся, толькі больш заблытваешся... Але я ўсё ж адчуваю, што няшчасце і пакута заложаны не ў рэчах, і ў нас самых. «Я», яго перажыванні твораць у нас і радасці і пакуту. Ды ад такога ўяўлення не лягчэй. Безумоўна, гаспадару трудней, як парабку. І не пазайздрошчу я богу. З сабой найцяжэй уходацца, утрымваць сябе і кіраваць.

Раб не ведае любові — ён пахатлівы. Мы дзеці рабоў, атручаныя рабствам і зняверай.

1 мая

Хлопец старанны — у 1,5 месяца раз ледзь забраўся заглянуць сюды. Але цяпер пастанова: пісаць кожнага дня і не менш двух старонак. У гэтым свая пэўная мэта, якую покі што захаваю. Галоўнае ж заданне, каб найменш аб глыбакамудрых рэчах,

а болей чаго іншага. Тады можа будзе больш смеласці брацца за гэты сшытак.

Такім чынам,— першае: канстатую, што Валодзя страшэнны лянцяй і паважанаму пану Ул. Жылцы тым дастаўляе толькі непрыемных мінут і наводзіць на горкія сумныя развагі: ці гэта хвароба вылечваецца, ці не застарэлая вельмі хворасць? Развагі, якія могуць і не такога чалавека кінуць у холад і ў жар. Другое: я зусім даўся духова, чарвяточына ў сярэдзіне, ад якое нудзіць светам цяжка. Але аб гэтым лепш і маўчаць: не чапай ліха, як спіць ціха! Лепей я раскажу аб сваім каханні, апошнім каханні. Каханка гэтая... і хто б мог падумаць... Хараство. Я хацеў бы зусім, як гімназіст 5 класа, без павароцця ўкахацца. Мне здаецца, што мая Каханка няздрадная, нязменная... Хаця, што з гэтага: я — Янус, я — нясталы, няпэўны. Колькі было раней падобных «каханняў». Але можа таму і кахаў — і Беларусь, і барацьбу, і буры, і вясняныя громы, і палі, і сенажаці, што ва ўсім гэтым свяціўся Яго свет. (Цікава, што па-беларуску Хараство, як і Неба, як і Сонца, святло, цяпло — ніякага роду.) І чым грубей і недалікатней штоўхае цябе жыццё, чым яго ўсмешкі больш жорсткія, чым балючай жыць,— тым больш хочацца Яго — Хараства. І чым яго менш становіцца ў табе, тым дужэй жаданне, прага да Яго. Я нат не ведаю, што яно такое. Мне хочацца думаць, што Яно і ёсць вялікая запраўдная рэальнасць, якое няма нат у навуцы. (Вось бы здзівіліся вучоныя аўтарытэты, каб чулі гэтую ерась: у навуцы няма рэальнасці.) Жыццё так шмат разбіла найдарожшага, што нічагусенька не засталося — адзін «правал», нейкае чорнае бяздонне, якое

ўсё часцей аскальвае сваю жахлівую зяпу... Брр! Страшна! Зямля ўцякла з-пад ног. А так бы хацелася ўчапіцца за што-небудзь моцна-моцна, прутка стаць на нейкую «сваю зямлю», на рэальнасць. І калі Хараство і ёсць Абяцанкай, блакітнай затокай... Хоць я не ведаю, што я заву гэтым імем. Мне здаецца, што я Яго толькі адчуваю, толькі лаўлю Яго сляды, Яго ўсмешкі і, здаецца, скарб Яго рассыпаны ўсюды, усюды, як юр'еўская раса на травах і лістах. Душа так сквапна ловіць Яго пэрлы-расінкі. Пералічыць іх не можна, бо Яго, як зор у небе (у кожнай зорцы Яго свет), як кропляў у моры, як лісткоў на дрэвах, як... Але і Брыдкасць уродства магутнае і ліпкае, як паганыя думкі ў хворага. А я ці не хворы? І ліпне, паскудзіць яна істоту божую. Цяжка ад яе дыхаць, бо і ў сярэдзіне, у самым табе яна. Песняры, музыкі найбольш адчуваюць гармонію, сугучнасць, таму ім найболей знаёма і агармонія, чорнае. І якое заўзятае змаганне ідзе. У маёй памяці цэлы рой гэтых пакутнікаў-мучальнікаў. Усе яны рыцары Святла, змагары [illegible] цемрай: трагічны Гогаль, парадаксальны Оск. Уайлд, святы Гл. Успенскі, хворы Дастаеўскі, мудры Ібсен, заблудзіўшыйся Ніцшэ. І ўсім жорсткі, у жоўтым Жах скрывіў болем рот. Сын Цемры — Шал — перамог!

Толькі дужыя, здаровыя ходзяць без кія, а слабому трэ падперціся, трэба дапамога. Мо таму я так упарта шукаю падпоркі... Я ніколі не быў атэістам, але і ніколі не ўдзяляў справам веры вялікай увагі. Я быў захоплены жыццём, яго шумам, ахмялеў ад яго. А цяпер, калі праходзіць першы чад, звяртаюцца вочы мімаволі ў нейкія нябача-

ныя туманы, хочацца чуць нешта. Пытанне веры становіцца на чаргу. Але адно: Хрыста, светлага Ісуса я заўсёды любіў. Знаю яго боскасць (хоць Богам ён мог і не быць) і знаю яго чалавечнасць. Знаю яго магутнасць, калі забараняў мору хвалявацца, але знаю і яго малітву слабасці «Хай міма пройдзе келіх гэты» ў садзе. Бачу яго ўладаром, як едзе ў Ерусалім, і паніжанага, зняважанага воямі. Люблю яго, як маладасць сваю, як казку, як легенду, як лёгкі сон, як летуценне, але люблю і як сімвал мае трагедыі, люблю яго за вялікі трагізм, за мукі яго, за раны, за крыж яго. Без гэтага казка была б не поўная, легенда ўтраціла б сваю цудовасць, спагаднасць-прывабнасць, сон згубіў бы сваю чароўнасць. Я не ведаю нічога болей харошага, вялікага, як няўміручы (лягчэй сказаць) памершы і ўваскросшы Хрыстос.

2 мая

Ну і сягоння крыху мазну. Мне сапраўды ўсё болей хочацца зямнога, простага, вясковага жыцця: любіць зямныя рэчы. А добра знаю, што гэтага доўга, доўга няможна спадявацца, нават думаць. А добра было б адпачыць дзе-небудзь на святой Беларусі, у якім-небудзь прыгожым куточку сваёй хатай, сваім ладам. Вось буржуйскія думкі і прэтэнзіі, але, спяшаюся апраўдацца: толькі адпачыць у ціхім куточку, паправіць здароўе, а там, далей, у буры з галавою. А бывае, адчуваеш страшэнную змору, і здаецца, што ты шмат, шмат гадоў жыў, усё бачыў, усюды быў і так стаміўся ад нейкага доўгага жыцця, што Супакой вабіць цябе як нешта найлюбае, найжаданае. Не хочацца нічога думаць, ні аб чым летуцеці, акрамя

як аб Адвечным Сне. Але думкі такія паганыя, як гразь асенняя, ліпкая. Абрыдзелі яны мне. Я калісьці быў светлы і белы, як анёл, і думкі былі, як бель вішнёвага цвету, як крылы лебедзя.

5 мая

Пачынаю лепей чуць сябе фізічна і як бы крыху супакойваюцца нервы. А разам з гэтым і вясна робіць уражанне, і ў мяне з'яўляецца надзея на лепшае, хоць мяркую, што, стары дурань, яшчэ раз горка памылюся. Але хочацца верыць, што буду зусім здаровым, што буду магчы шмат, шмат працаваць. Што ж, я хачу быць карысным свайму краю. Ох, якія часам прыходзяць гордыя думкі ў галаву і абы здароў быў, то я чую ў сабе здольнасці і сілу выканаць іх. Маё «адступленне» (толькі не ад ідэі, а ад працы) толькі тактычнае, каб нарэшце перайсці ў наступ і да перамогаў, абавязкова да перамогаў. Які ж я быў бы крывіч, каб не спадзяваўся на гэта. Так — я крывіч і хачу, каб была на свеце крывіцкая нацыя. У гэтым «хачу» мая нязломная воля. Для гэтага ёсць адпаведныя варункі, пэўны грунт. На ім можна шырока і поўна выявіць сваю індывідуальнасць. Ва ўсім гэтым ёсць доля шалу, але ён адчуваецца нібы ў светлым полымі святасці. Але «думкі, думкі — звадыяшкі!»... Ша!

Мае адносіны да паэзіі: яны глыбокія і інтымныя, але і тут нейкая хворасць. Трэба самавызначыцца ў гэтым напрамку. Што ж: паэт я ці не? Не і але, але і не! А нарэшце я нічога не знаю. Я люблю Яе. Але маё гора, што я не ўмею рабіць нічога вольна і звонка; ёсць у маёй істоце нешта цяжкое, пану-

рае. Каханне ў мяне вядзе не да радасцяў, а да канфліктаў; і не вышэйшую гармонію адчуваеш, а халодны подых хаосу. Я калісьці чакаў уваскрашэння ад звычайнага кахання са смяротнаю і чакаў яе. А затым у мяне не хапіла нат эстэтычнага пачуцця. Дурань я, дурань! А паэзія — яна ж таксама не аднакавая, няма пастаянства.

Аб ёй заўтра, а сёння пара спаценькі.

Пазаўчора пісаў ліст Тамашу, таму не заглянуў сюды. Можна даравалць. Учора паленаваўся — штраф: тры бачынкі больш напісаць заўтра.

6 мая

Дзейнасць праламаная цераз прызму рамантызму ужо не ёсць дзейнасць (карыстаюся словам у разуменні рэальнасці), але «сутнасць рэчаў сама ў сабе невядомая» па Канту, а таму чым мае рамантычнае ўяўленне горшае за дзейнасць, уяўленую здаровым змыслам. Чаму, зусім не разумею, гоняць рамантызм, насміхаюцца над ім? Рамантызм, ідэалізм — гэта тое, чым трымаецца наша зямля, тое, без чаго немагчымы быў бы жаданы поступ, без чаго існаванне стала б немагчымым, цяжкім і чадным.

10 мая

Дзе ляжыць залог катастрафічнай (праўдзівей, трагічнай) развязкі «Дэмана» ў Лермантава. Ці ў ім, якому «зло наскучило», ці ў ёй — Тамары. Я гатоў тыкнуць пальцам у Тамару, бо гэта яна «не создана для мира». Яна і ад ласкаў князя «извяла б, ссохла наконец» (Цютчаў). Уся абмылка Дэмана, што ён выявіў сябе вельмі палкім, гарачым палюбоўнікам. Усе яго маналогі — магутныя гімны каханню. Безумоўна, у сваім каханні

ён «неизменен и велик», і ў гэтай памылцы яго спасенне.

17 чэрвеня

Як пагана чуць сябе хворым, слабым, няпрудкім на нагах. Ходзіш, хістаешся, і ўсё ў нейкім тумане. І нічога, нічога не ведаеш, што дабро і што зло, і куды ісці, калі ноч і бездарожжа? Калі цёмна і холадна! А галава, як волавам налілася, і думка такая тупая і непаваротная. Цяжка не жыць, а па-скацячы (па-жывёльнаму.— *У. К.*) бытаваць...

Чырвоны рожы — крывавыя і палкія. А іх пах мляўкі, аслабляючы волю, грахоўны і распусны. Удыхнуў яго раз і чуеш, што ўжо атручаны на ўсё жыццё, што летуценні твае ўжо не будуць чыстымі і светлымі, як звонкая гаманлівая крынічка, і такімі халоднымі, як яна. Быць ім ужо ахварбаванымі ў чырвоны палкі колер, быць ім прывароржанымі і неспакойнымі. І ты, які ўпадабаў свет, створаны ўласнымі летуценнямі, які ад гэтай безгалосай будзёншчыны, як ад дакучнага авадня, хаваешся ў бязмежныя, цудоўныя палацы свае фантазіі, якому прыкра бачыць звярыныя морды на двух нагах, які ўкахаўся ў блакітныя прасторы, у зялёныя сенажаці і прывабныя далі— ты сумуй няўпынна. Бо гора табе! Усе колеры адцвілі і паліналі, у вачах чырвоная хварба, і праны пах крыкам працінае кроў.

І калі не стане змогі працівіцца ці паху, ці мо ўжо самому сабе (адкуль ведаць?), калі воля, як пабіты бураю квет, ціха, бяссільна [...] дзесь, у далёкім куточку, то гэта настане час твайго паніжэння, падзення, ганебны час. І ці можна быць светлым, калі тваё жыццё, як хаўтурны матыў?

2 жніўня

Той месяц такі і нічога не пісаў. І ён патануў у працы і занятках зусім незаўважаным — борзда і, на маю радасць, даволі цвяроза. Не гледзячы на працу, я пачынаю чуць сябе крышку лепш фізічна, а разам з тым і духова. *Мне здаецца, што каб я быў здаровы, то мог бы быць карысным і блізкім сваім і свайму народу. Разам са здароўем прыходзяць здаровыя творчыя думкі, у галаве варушацца і спеюць новыя тэмы.* Я б цяпер з вялікаю радасцю аддаўся літаратурным заняткам. Прызнаюся — я люблю пісьменства. І мусіць мне не развязацца з ім ніколі. Маюцца ў думках некалькі новых планаў. Усе цяжкія і патрабуюць грунтоўнай падрыхтоўкі. Хацеў бы ў форме паэмы выказаць глыбіню, уменне думаць нашага селяніна, яго нахіл да містыкі і любоў да зямлі, да працы на ёй. Хацеў бы змаляваць нашага масавоза Янку і гэну паэму назваць яго імем «Янка» і давесці, што яго містыка і сквапнасць да працы робяць з яго элемент годны для дзяржаўна-нацыянальнага будаўніцтва. І, мала таго, робяць яго самога будаўнічым... Усё покі што ў праекце яшчэ вельмі чарнавым. Усё мусіць быць, напрыклад, пабудавана на фоне народнай творчасці, і хацеў бы нават — народным вершам беларускіх песень. Але гэта тонкая, не лёгкая задача.

Другая сур'ёзная непакоячая рэч прыблізна мусіць быць такая — псіхалогія лжэпрарока. Чалавек, які адчувае, што каб нешта яшчэ меў у сабе, то мог бы быць правадыром свайго народу, які любіць гэты народ, адчувае яго паніжэнне, гарue над ім — герой задуманага. Дзеянне адбываецца ў Іудзеі,

перад прыходам на свет Хрыста. Мусіць схілюся да таго, каб прыбраць твор у драматычную форму і пяцістопавы ямб... Але, калі тое будзе. І часу брак, і варункі далёка не спрыяючыя працы літаратурнай. І дурань я, дурань!... Чаму б не згадзіцца, што я маю крышку волі, а таксама маю права думаць аб літаратуры і сам пісаць. Сумненне і зняверa, як атрута, душаць людзей.

У чым паратунак людскі, і што значыць знайсці самога сябе? А быць такім, як ты ёсць — найцяжэй, а мо зусім немагчыма. Якім [...] самога сябе? Такі і свет. Дзівішся, а ён «странный, и цветной закутанный туман».

6 кастрычніка

Такім чынам я зноў саджуся пісаць. Баліць і гарыць галава, баляць грудзі. Дактары кажуць, што ў мяне вельмі сур'ёзна ў лёгкіх, трэба лячыцца. Але, божанька, я так утаміўся, такі цяжкі быў мой шлях, такі пакутны, што я ўтаміўся. Мне скарэй хацелася б смерці. Хутчэй адпачыць. Я ж маю права аб гэтым марыць, як працаўнік, натаміўшыся за дзень мае права павячэраўшы легчы спаць. Мой дзень быў кароткі, цяжкі (нат больш — жахлівы) і шэры. Такія бываюць у Піліпаўку, развідніцца і зноў пачынае сутонець, ні сонца, ні блакітнага неба, ні светлых даляў. Развіднілася і сутонее, а дня й не было. Не можна ж так жыць: заўсёды хворы, заўсёды павышаная тэмпература, безнадзейнасць, бяссілле. Душыць і самотнасць — ні родных, ні блізкіх сяброў і прыяцеляў. Я на ўсім сваім кароткім шляху — адзін. І ў час, калі падымаюся на *свае* горы, і калі валюся, зніжаюся на *сваю* зямлю.

Адзін ускіпваю радасцю, адзін халадзею тугой. Я досыць скора і моцна прывязваюся да людзей, але сапраўднага таварыства не ведаю.

...Так, безумоўна, так — памерці радасць, але страшна падумаць, што прыходзіцца (а мо й далей прыдзецца) жыць кульгаючы, хвораму і разбітаму. Так часта прыходзіць здрадная, салодкая думка — прыскорыць канец. Гэта найлепшае выйсце, але... але я дурань і слабы, бязвольны. А мо хапіла б сіл, а пераконанасці ў гэтым няма!

Ну як жа ты праводзіш свае дні?.. Думка падказала — валяй храналогію. І маланкай пратэст: на што храналогія!

— А Вы мяркуеце, што імпрэсія каштоўней?

— Ах, я нічога не знаю!

Заўважаю: каравы мой язык, і — стыль.

...Са мною заўсёды: бяруся за пяро, адлятаюць думкі. Нейкую адчайную лёгкасць (не разбяруся, як Хлестакоў: лёгкасць думак ці лёгкасць ад думак) і нічога не пішацца.

...З доследаў над сабой: зусім не цікавы, аднастайны, нудны, ні яркасці, ні колераў. Апошні да гэтага часу не выяснены. Вялікая цікавасць — о, якая вялікая! — да ўласнай асобы. Пры нецікавасці цікавасць — знак эгаізму (а не каламбур). Таму зусім нецікава заставацца з самім сабой, нудная, дакучная кумпанія.

Але вось — што значыць: быць самым сабой. Не ведаю. Покуль што дайшоў да двух магчымасцяў. Быць самым сабою — значыць быць нейкай закончанай канкрэтнасцю, яснай для сябе. Другое: рух фізічны абавязкова адбівае праяву «Я» духовага і на кожны злом яго — правідлова адбітая рэфлексія.

Так, аканчальна: я не ўмею апавядаць аб сабе. Помню дзіцячыя гады. Я быў старэйшы ад брата, але гэта не шкодзіла яму за якую-небудзь дурніцу добра мяне адчубіць. Калісь мой твар быў, як пасля воспы: ён драпаўся, як кот, і яшчэ меў звычку кусацца, не разбіраючы, што кусае. Помню, раз уцяў зубамі за жывот. І здарылася так, што пабіўшы мяне, бяжыць жаліцца маме ці тату: мне яшчэ і ад іх пападала: «Ты старшы і мусіш прыклад даваць!» «Эх, гарэць з Валодзі свечкі»,— казаў бацька. У мяне не знаходзілася слоў і здольнасці давесці, што я найменш вінен. Хоць часта чуў усёй істотой, што я нявінны, што мне ўжо ад брата дасталося, а бацькі хочуць пакараць другі раз. Было балюча да слёз, і я плакаў. Праўдзівей, скавытаў, бо плакаць моцна, як плача большасць дзяцей і кабеты, я не ўмеў. Залезеш у кут (памятую — часцей у спальні на куфар, што стаяў ля печы), слёзы пальюцца, уздрыгваеш плячыма, крыўдна, горка, але стараешся, каб плачу не было чутна. Гэта, відаць, спадчына па маме — і яна ніколі не галасіла, хоць і не лёгкае было жыццё і слёз нямала выліла, але ціхачом усё, далей ад людскога вока. Значыць, мая коснамоўнасць з дзіцячых часоў: такім удаўся.

Наогул я не заўважаю за сабой жадных «талентаў», каб хоць адзін — а ні-ні! Чым пахвалюся: памяць, здольнасці да навукі, мастацтва, вялікая воля, здароўе — нічагусенька няма! Асабліва — адсутнасць слуху. Вельмі цяжка не чуць. Горш за адсутнасць здароўя.

Думаю — імажынізм — паэзія глухіх. Там галоўнае «абраз». Пака што гэта школа

мае найбольш зрокавых абразоў. Аб музычных, гукавых не чуў. Вось Тычына — іншае. Ён мне падабаецца. Блок таксама музычны, болей, ён — музыка. Яго загад: «Слухайце музыку... усёй душой, слухайце!» Але аб Блоку лепш маўчаць: такі ён вялікі, такі вялікі, што каля яго чуеш сябе ніякава. А калі яшчэ гаварыць аб ім — канфуз.

Н. В. Што такое точка? Я не знаю здавальняючага адказу; у іх (адказах) чуецца (баюся смеласці) метафізіка! Да душы...! А «точка» — печ, ад якое скача ўся геаметрыя. А???!

31 ліпеня 1925 г.

Хто кажа, што ноч *чорная*? Што можа быць хібней гэтага погляду. Зямныя хмары, зморшчыны зямлі — чорныя хмары робяць яе чорнай. Ноч сіняя, як Мудрасць і Адвечнасць. Ноч мудрэй дня. Ноч — глыбіня. Кожная жанчына стае цяжарнаю ноччу. Мы ўсе пачатыя ў начы.

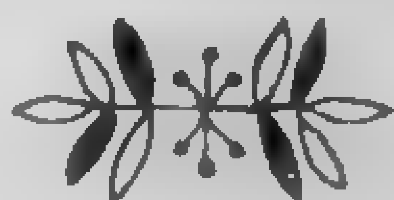

ЯНКА КУПАЛА

(К юбилею 20-летней литературной деятельности)

«Славянская книга», месячник славянской библиографии под редакцией Ф. С. Мансветова. Прага, декабрь 1925 г.

Янка Купала, настоящее имя которого — Иван Луцевич, является одним из наиболее ярких и глубоких представителей модерной белорусской литературы и верным выражением чаяний и самых сокровенных надежд белорусского мира. Он же пользуется широкой популярностью и любовью всех слоев белорусского народа.

В доме Ядвигина Ш. Купала познакомился с белорусской книгой. Это знакомство произвело на него большое впечатление и воодушевило к собственным опытам на белорусском языке.

В творчестве Ян. Купалы преобладают два момента — национальный и социальный. Сам крестьянин, сын деревни, белорусских лесов и болот, с детских лет запомнивший картину нужды, горя, полуголодной жизни, потного труда, беспросветной темноты и пьянства, поэт несравненно художественно, реалистически и правдиво изобразил это в своих произведениях. Если для читателя нужны мерки из русской литературы, для

оценки Ян. Купалы как народно-крестьянского поэта, то критика может указать на родственных ему Кольцова, Никитина, Некрасова. Купала не уступает им ни по силе своего таланта, ни по умению его использовать, но он вернее русских народников ■ изображении и в понимании крестьянской жизни... Идеология белорусского возрождения выражена ■ его поэзии ясно и глубоко исчерпывающе. Основная его мысль, что национальное возрождение тесно и неразрывно связано с социальным освобождением белорусского крестьянства. Немало внимания уделено поэтом описанию бел-й природы и многие его пьески в этом роде отличаются высокой художественностью и красотой. Так же и личные переживания нашли отражение в лирике Ян. Купалы, прельщая неподдельной искренностью чувств.

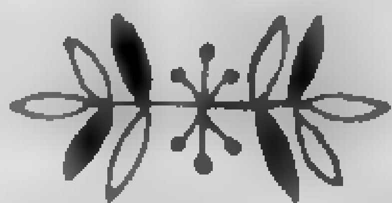

ПЕРШЫ КРОК

«Першы Крок» — так названы зборнік беларускіх паэтаў у Латвіі, якi выйшаў у гэтым годзе летам у Рызе.

Беларускі рух у Латвіі — малады. Гэтую восень аслаўляла беларускае тамтэйшае грамадзянства толькі пятыя ўгодкі свае арганізаванае нацыянальнае працы. Толькі пяць гадоў — але за гэты час дасягнута значных поспехаў у кірунку сацыяльнага і нацыянальнага ўсведамлення, у кірунку арганізацыйным і на полі асветным і культурным. З'яўленне дваццаці новых і маладых паэтыцкіх сілаў, якія выступаюць у «Першым Кроку» — ужо адзін з вынікаў праробленае нацыянальнае працы. З'явішча прыемнае і пацяшаючае, тым болей што латвійскі куток беларускага Наддзвіння адрэзаны ад жывога беларускага цела, адгароджаны мяжой ад сваіх сацыяльна вызваліўшыхся братоў, будуючых сваю работніцка-сялянскую культуру. У далёка неспрыяючай латвійскай запраўднасці Дваццаць паднялі меч беларускага Слова.

Аб чым жа звініць гэты меч? Якім гартам поўны? — На гэта хай адкажуць самі першакрокаўцы:

Каб сонейка светла зямлю асвятляла,
Каб наша зямля нам плады шчодра дала,
Каб згінула фальш, каб узрасла справядлівасць,
Каб злосці не стала, каб усюль была міласць.

(А. Баркоўскі)

Прыведзеныя радкі не лепшыя ў зборніку, але яны выпуклы і выразны для ўсіх паэтаў зборніка; кожны з іх можа ўзяць гэтыя радкі сабе за кліч, можа, як старавекі рыцар, напісаць іх на сваім шчыце. Як бачым, меч іхняе паэзіі грамадскі; ён звініць змаганнем за Сонца нашага веку: — наша (працуючых) зямля — нам яе плады; фальш, сацыяльная крыўда, калі

Усе пільнуюць кругом
З мужыка, каб садраць,
А ў замен мужыку
Нічагуські не даць.

(В. Ашурак)

мусіць быць знішчана, мусіць узрасці справядлівасць. І мусіць быць спынен нацыянальны гвалт — павінны беларускія працоўныя масы «у краі сваім кіравацца самі».

І дзіўнае ж гэта Сонца веку — сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне! Запаліць яно масы і ў апошніх зрастае магутны творчы пафас, з'яўляюцца неператможныя сілы, воля і гарт. Мы сведкі, як пралетарыят у цёмнай і жабрачай б. Расіі, як паняволеныя народы гэтай Расіі, захопленыя Сонцам веку, давялі, што яны дараслі да новых формаў грамадскага ладу і сужыцця, што адзіна новы лад і змаганне за яго ёсць поступам і непераможнай сілай. [...]

Не будзем запыняцца на справе фармальных вартасцей і недахопаў зборніка. Дэб'ютантам даруецца шмат чаго такога, што б вытыкнулася не маладому паэту. Зачэпім толькі коратка лексічны матэрыял «П. К.».

Для грамадскага працаўніка, для партыйца мова народу — гэта сродак, каб паднясці і ўплынуць на розум мас, каб быць ім зразумелым. Хараство стылю, чыстата лексікі па-

трэбна, але не так важна, бо галоўным і асноўным з'яўляюцца ідэі, каштоўнасць, актуальнасць і блізкасць масам самых думак. Не так стаіць справа ў паэзіі, дзе выступае эстэтыцкі момант, дзе мэта — прамовіць да пачуццяў. Хараство мовы ў паэзіі ў агульным плане набірае вялікай вагі, і ў першую галаву чыстата яе мусіць быць без заганы і дакору. Але чым кіравацца ў пытанні, што да чыстаты мовы? Адказ для нас просты. Насамперад, мы рашуча павінны адкінуць тэндэнцыі розных няздарыц — Шышковых, стопрацэнтовых патрыётаў, якія пнуцца «ачышчаць» і «выпраўляць», «каб не было ў нашай мове такіх слоў, якія ўжываюцца ў расейцаў і палякаў». Выдумляюцца розныя «собскія» маластраўныя дурніцы і выкрутасы, якія нібыта адпавядаюць «законам мовы». Браць сур'ёзна недарэчныя намаганні артыкульнейшых паноў выправіцеляў не варта. Тым болей карыстацца іх жаргонам, які выдаецца за запраўдную «беларускую мову». Водгук іх дзівосаў далей гумарыстычных часопісаў не павінен заходзіць. Згадваем тут аб гэтым брыдкім і нездаровым ухіле толькі таму, каб станоўча адмежавацца ад яго і ўстанавіць свой пункт гледжання.

Для нас ясна, што заданнем кожнага працаўніка слова ёсць набліжаць сваю мову, як па духу, які так чужы ўсім гэтым выправіцелям — «знаўцам законаў мовы», так і лексічна, да мовы беларускіх масаў. Мэтай літаратара — зрабіць сваю мову такою ж ёмкаю, сакавітаю і прыгожаю, якою яна захоўваецца ў народнай творчасці. Не аб пераймані народнай творчасці кажу (хоць і гэта ўмелай руцэ не шкодзіць), але аб скарыстанні таго слоўнікавага багацця, што захоўваецца ў бе-

ларускіх песнях, прыказках і казках, у байках і загаворах і ў жывой сённяшняй мове сялянства. Гэта асноўны і адзіны скарб, і будзем з яго чэрпаць поўнай жменяй — вось наша тэндэнцыя. Усе іншыя тэндэнцыі, чым бы яны не кіраваліся, ці то «зблiжэннем», ці то «разблiжэннем» моваў, для нас усе яны «ад злога». На гэтым месцы само па сабе паўстае пытанне, як жа быць з паветалізмамі, з тымі словамі, пашырэнне якіх абмежавана пэўнымі часткамі Беларусі, часта нязначнымі. Як быць з імі — ці заставіць толькі ў этнаграфічных зборніках, ці даць правы грамадзянства ў літаратуры? Пытанне гэта чыста літаратурнае, але на яго трэ адказаць. Адказ мусіць быць толькі дадатнім, г. зн. літаратура мусіць скарыстаць з паветалізмаў. Пісьменнік мае права, і ў пэўнай меры абавязак, ужываць паветалізмы. Літаратурная мова сама ў далейшым сваім развіцці ці адкіне іх, ці зробіць іх агульна распаўсюджанымі. Няма сэнсу баяцца, што ўжываннем праз меру паветалізмаў можна расшчапіць, разбіць суцэльную беларускую мову. На ўсім этнаграфічным прасторы беларуская мова мае гэтулькі агульных рысаў і адзнак, што паветалізмы будуць служыць толькі збагачэнню мовы. Яшчэ дагэтуль не ўсе разумеюць тое. У апавяданнях М. Гарэцкага адна з каштоўных дадатных старонак ёсць іх мясцовы слоўнікавы каларыт. А згадваю, распавядаў аўтар «Руні», як старанна вымазваў адзін з выдаўцаў гэтага зборніка, цяпер слуп «крыўскае прапаганды» і выпраўленняў, усе словы, якія былі не зусім звычайнымі для вуха дзісненца. Ужо цяпер маем цэлы рад слоў сутна-паветальных па свайму паходжанню, але стаўшых літаратурнымі і зараз шырока

пашыранымі, як (першае, што прыйшло на думку): рэха, хараство, летуценні, нішчымна і шмат, шмат іншых. Паветалізмы не толькі не шкодныя — карысныя для развіцця мовы. [...]

З усяго вышэйабгаворанага ясна вынікае, што мы мусім паставіцца і супраць розных «да» (па-беларуску — так, але), якія не так рэдка сустракаюцца ў «П. К.». Такія словы, як дзёшава (10 бач), тараплівы (25), длінны (25), дзьвер (26), юны, посах (54), высь (56), зыбь (62), каратаць (64), ласкуток (68), кальцо (69) і шмат іншых безумоўна не беларускага паходжання. Трапілі яны ў верш не беларускіх гушчаў, а з ужытку інтэлігенцыі, настаўніцтва, якое прайшло расейскую школу. Трэба пільней працаваць і дакладней знаёміцца з нашымі класікамі, прыслухоўвацца да жывое мовы, каб унікнуць непрыемных недаглядаў. Праца над моўным матэрыялам у сёняшнім стане развіцця беларускай мовы застаецца адным з важных момантаў у творчасці кожнага літаратара, моладзі асабліва.

Канчаючы, не магу ўстрымацца, каб не выказаць свае надзеі. Беларуская культура, якая так магутна развіваецца на Усходзе і так цяжка змагаецца пад Польшчай, прыдбавае ў асобе латвійскіх песняроў новыя сілы. Куток беларускага Наддзвіння, апыніўшыся пад Латвіяй, не згублены для беларускай культуры. Латвійскія ўмовы ў найменшай меры не спрыяюць творчай працы, але першы крок зроблены, ён будзе не апошнім. [...]

ЗМЕСТ

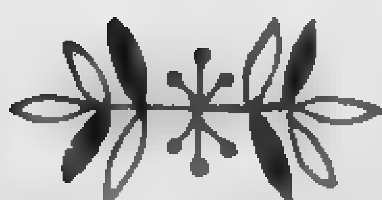

Пераклады

Владимир Адамович
ЖИЛКА

ПОЖНИ

**Стихи, переводы,
критические статьи**

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»
На белорусском языке

Рэдактар *Р. І. Барадулін*
Мастак *В. П. Масцераў*
Мастацкі рэдактар *Л. Я. Прагін*
Тэхнічны рэдактар *Л. М. Шлапо*
Карэктар *Т. В. Трубач*

ІВ № 2273

Здадзена ў набор 18.07.85. Падп. да друку 21.11.85. АТ 06871. Фармат 75×90[1]/32. Папера друк. № 1. Гарнітура школьная. Высокі друк. Ум. друк. арк. 5,94+0,08 укл. Ум. фарб.-адб. 6,33. Ул.-выд. арк. 5,69. Тыраж 2300 экз. Зак. 1667. Цана 70 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Жылка Ул.

Ж 94 Пожні: Вершы, пераклады, крытычныя артыкулы/[Уклад., прадм. Ул. Калесніка].— Мн.: Маст. літ., 1986.— 150 с., 1 л. партр.

У пер.: 70 к.

Яркі прадстаўнік паэзіі Заходняй Беларусі Уладзімір Жылка (1900—1933) заявіў пра сябе як арыгінальны майстар слова і перакладчык А. Блока, А. Міцкевіча, Ш. Бадлера і інш.

У кнізе сабрана спадчына Уладзіміра Жылкі, якая прайшла выпрабаванне часу.

$Ж\frac{4702120200—014}{М\ 302(05) — 86}$ 137—85

ББК 84Бел7

Бел 2